

A tartalomról:

Vitéz nagybányai Horthy István. — Dr. Hevesi Simon: Újév. — Franz Rosenzweig: Félelmes napok. — Pap Issák: A cégér (vers). — Abádi Imre: Jabnéel első roshasánája. — Ballagi Ernő: Csermely Gyula posthumus regénye. — „A magyar zsidóság jövője csak a helyesen értelmezett és őszintén átértzett magyar zsidó sorsközösség lehet“ — mondja dr. Munkácsi Ernő, a P. I. H. főtábornok (Sass Irén riportja). — Sebesi Ernő: Az „Áhitat“ verseiből. — Dr. Szabó Ödön: Az Élő Zsidó Történelem (dr. Schoiber Sándor könyvismertetése). — Dr. Buk Miklós: A kétezeréves út. — Gellén Sándor: Jeremiás biztatásért könyörög (vers). — Csermely Gyula: Kol Nidró este történt... (elbeszélés). — Salvadore de Madariaga: Columbus Kristóf (Gervai Sándor könyvismertetése). — Dr. Endreiné Steiner Riza: A Szeretet-kórház csendes orvos-héroszairól. — Szücs Ervin István: „Ime, az igaz izraelita“. (Emlékezés Schächter Miksára halála 25-ik évfordulóján.) — Krónika és Szemle. — Könyvek. — Öt illusztráció.

ALUL

ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ LAP

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JOZSEF

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó 15-én

Telefonszám:
111-901

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 pengő.

SÍRKÖVEK Farkasréten, Margittánál

XII., Sasadi-út 177
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: 457-159

Visó Mákné

HÖLGYFODRÁSZ ÉS PARÓKAKÉSZÍTŐ

Speciális hajmunkák. Tartós hullám.
Hajfestés szakszerűen

BUDAPEST
Károly-körút 25, félem.
[Király-utca sarok]

Telefon: 330-693

EZÜST

DISZMŰARU, EVŐESZKÖZÖK GYARI ARBAN

SCHLEIFER

EZOSTARUGYAR, VII., KAZINCZY-UTCA 10.
TELEFON: 143-528

**Betegtoló
és önhajtású kocsik,
kerékpárok, gyermekkocsik**

nagy választékban.

LÓWY IMRE

SIESTA

JÁRMŰRAKTÁRA

BUDAPEST, VII., DAMJANICH-UTCA 49.

TELEFON: 420-656.

Betegtolókosci kölcsönzés. Kérjen díjtalan prospektust.

Karmel ארטה בשך Penzió Budapest

VI., Andrássy-út 43. Telefon: 225-434
225-664

Villamos és autobusz összeköttetés a város minden részébe

Elsőrendű családi penzió a város központjában, teljesen újonnan berendezve. Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, szépfekvésű szobák folyó vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő konyha. Kívánatra diétikus ellátás. Figyelmes kiszolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. Előzetes szobafoglalás. Szíveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.

TELEFON: Használt férfi, női ruhát, fehérneműt,
340-967 cipőt, szőnyeget, hagyatékokot, egész háztartást, zálogtárgyat és mindent veszek.

Nutovits, VIII., Népszínház-u. 26

VIDÉKRE IS MEGYEK

**BARBIEN késnélküli borotválópor
MINDENKIT MEGHÓDÍT**

Kérjen árajánlatot!

BARBIEN VEGYIPAR, BUDAPEST, VI, KIRÁLY-U. 30.

Telefon: 426-210.

1 recamier + **4** szék = **2** személyes

RECAMIER

Szab. bej.

ÜLÉS, FEKVÉS

EPEDA, LÁNCZ KÁRPITOS

Podmaniczky-utca 19

FOTELÁGY

78 P

Ami a szülőknek legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,

Leány- és fiúkabát

LITZMANN IRMA

Budapest, VI. ker.,

Király-utca 18. sz.

PERZSASZŐNYEGET

LEGMAGASABB ÁRON

VESZ STERNBERG

DOB-UTCA 2. TELEFON: 224-246

Vitéz nagybányai HORTHY ISTVÁN

A Szent István napján hősi halált halt kormányzóhelyettes, vitéz nagybányai Horthy Istvánt mélységes gyásszal temette és siratta el az ország, mint példaadó, önfeláldozó, nagy fiát. Az országos gyászból őszinte fájdalommal részt kért és részt kér a magyar zsidóság is. A magyar zsidóság ragaszkodó hódolattal tekintett a hősi halált halt kormányzóhelyettes felé, mert tudta, hogy Horthy Miklós fia csak apjához méltó nagy férfiú lehet, akinek kezeibe éppen olyan bizalommal teheti le sorsát, amilyen hittel és bizalommal édesatyja kezébe tette le sorsát csaknem negyed századdal ez előtt. Most, hogy a nemzet jövőjének reménye immár — Isten kifürkészhetetlen akaratából — az Örökkévalóságba távozott, mélyen megrendülve gyászol a magyar zsidóság is, szíve mélyéből küldi fohászát az Ég felé: adjon Isten vigaszt a megtört szívű kormányzói párnak, erőt, egészséget az ország fejének, hogy apai fájdalmán erőt véve, erős kezeiben tarthassa még hosszú-hosszú időközön át mindannyiunk jövőjét.

DR. HEVESI SIMON: ÚJÉV

Magasztos vallási ünnep, a megtérésnek szentelve...

Bennünket komoly gondolkodásra készít. Magunkat és az egész világot Isten ítélőszéke elé helyezzük.

Mi nemcsak az idők végén várjuk az ítélet napját, hanem minden évben újév napját mint Jóm Hadint ünnepeljük, magunkat és a világot Isten ítélőszéke elé helyezzük.

Bűneinket megbánjuk és erkölcsi megerősödést és fölemelkedést keresünk. Mert vétkeztünk, tévelyegtünk mi és vétkezett az egész kultúrvilág és mi is rabjai lettünk a kultúrvilág tévelygéseinek. Ezért szenvedői lettünk a kultúrvilág lelki feszültségeinek, mely az önzést, az érdeket, a hatalomvágyat tette az erkölcsi eszmény helyébe és saját indulatainak ösztönzését követte a nagy, magasztos erkölcsi eszmények helyett. És követtük az uralkodó korszellemet, ahelyett, hogy ősi, szent, vallási eszmevilágunkhoz és életrendünkhöz ragaszkodtunk volna és megőriztük volna azt az irányt és színvonalat, melyre Isten és a próféták irányítottak és helyeztek minket. Kétségtelen, hogy úgy az emberiség irányvételéből, mint a mi tévelygéseinkből nem származhatott más, mint üdvetelenség és kárhozat.

Hogy az emberiség állapota egy emberöltő óta tele van szerencsétlenséggel és szenvedéssel — azt ki merésznélne vagy kísérelné meg elvitatni? Mikor lángban állt a világűr, mikor a tudomány nagyszerű vívmányai ember- és tömeggyilkolást szolgálnak, nemcsak elvben, hanem véres gyakorlatban, mikor millió tragédia nehezül millió családra, mikor az emberi boldogság, melyet a kultúra és tudomány lett volna hivatva megővni, fejleszteni, megnemesíteni és tökéletesíteni, elsorvad, összezsugorodik és beszennyeződik, mikor az erkölcsi igazságok kultusza háttérbe szorul és a bellum omnium szelleme úrrá lesz a lelkeken, van-e jobbérzésű ember, aki el ne szomorodnék és aki ne kívánná azt az áhított eljövotelt, az erkölcsi fölemelkedés, kibontakozás és megtisztulás eljövoteltét?

Ez az érzés töltse el lelkeinket most a ráánkösöntő szent ünnepen, mely az égitestek Istentől alkotott órajáráásával kifejezi az idő periodicitását és a végtelen időnek szakaszokra tagolódásával jelenti a korszakok futását, az időszakok örváltását, a történelem keretének változását.

Gondoljunk vissza az elszállt esztendőre, bajainkra, szenvedéseinkre, mulasztásainkra, töredelmes alázattal tévelygéseinkre. Gondoljunk az emberiség, embertestvéreink szenvedéseire és gyötrelmeire. Mert nem mi vagyunk a világvajadások zordon korszakának — mely annyi balságot és annyi förgeteges indu utot oldott le láncairól és annyi boldogságot eltemetett — egyedüli szenvedői, hanem szen-

ved az egész világ. Óh, törjön elő lelkünk mélyéből a szenvedelmes fohász: Irgalmas Isten, könyörülj a szerencsétlen emberiségen!

Imádságunk legyen a Lét Urához: Magasságos Isten, Mindenható Isten, Te nem szenvedésre, nem balsorsra alkotad az emberiséget, hanem hogy szép életet alakítson ki és élvezhesse dús alkotásod lélekandalító kincseit a béke tiszta asztalán és élvezhesse a lelki kincseket, melyek munka, becsület, jog, szeretet, barátság, szabadság, testvériség, tudás, művészet, erkölcsi eszmény alakjában az életet széppé és nemessé teszik. Mindenható Isten, Te mind e drága ajándékok mellett az embert kitüntetted a szabad akarat kincsével és hatalmával, hogy maga dönthessen életútja fölött, hogy maga választhassa életútját szabadon — és az ember visszaélt e drága adománnyal és elvétette a helyes utat, választotta a mohóság, a kapzsiság, az erőszak, a testvérietlenség, a bűn, a gyűlölet durva és véres útját, a szeretet és az igazság helyett. Óh, Istenem, bocsásd meg az emberiség bűnét és eltévelyedését, küldj számára sugarat, adj szívébe vágyat, hogy epedve áhítsa megtalálni az útvesztőből kivezető fonalat és tiszta, fényes ösvényt és megtalálja önmagát és megtalálja Téged. Küldj számára ihletet, hogy keresse és megtalálja a jóra vezető utat és újra virágozzanak a nemes erények és a jóakarát vezérelje és kormányozza az emberi világot és boldogtalanság, szerencsétlenség helyett, mint egy kies kert gyönyörűsége, jöjjön el újra, fakadjon újra az emberi élet minden szépsége és boldogsága, egy jobb jövő kelő vetése, gyümölcsérlelő ígéretes virágfakadása és zavartalan kiteljesedése.

Nekünk pedig adj erőt a megtérésre, magunkbaszállásra, lelki diadalra, hogy megbánva tévelygéseinket, idegen téveszmék utáni kába botladozásunkat, hívek legyünk Tehozzád és hívek legyünk önmagunkhoz és hívek ahhoz az eszmevilághoz, mely jelenti a becsületet, a jóságot, a tisztaságot, a szeretetet és az igazságot, és amely jelenti minden népnek boldogságát, az emberiség fejlődését és üdvének koronáját. Irgalom Atyja, sajduljon meg irgalmad fölöttünk és az egész emberiség fölött, hogy véget érjenek szenvedéseink; add, hogy megálljuk helyünket a megpróbáltatásokban is hithűségünkkel, és honfíui hűségünkkel, kötelességtudásunkkal és becsületünkkel igazaknak találtsunk, megtisztulva a szenvedések izzó kutatótégelyében. És küldj immár enyhülést, gyógyulást és vigasztalást minden szenvedőnek! Töröld le a szenvedőknek könnyeit és hirdesd: שנת גאולתי בא megváltásom éve beköszöntött és elfut a bánat és a jajkiáltás. Ragyogtasd föl igazságod napját és árassza gyógyító fénysugarának balzsamját reánk! א' מ' חדש עשינו שנה טובה Atyánk, Királyunk, hozz reánk boldog új esztendőt! Amen.

FRANZ ROSENZWEIG: FÉLELMES NAPOK

A „félelmes napok” minden más ünneppel szemben azzal tűnnek ki, hogy ezeken és csakis ezeken a napokon *tédrre borul a zsidó ember*. Amitől vonakodott a perzsa király előtt, amire semmi földi hatalom nem kényszerítheti, ami nem kötelessége Istene előtt az esztendőnek semelyik napján és életének semminő cselekedeténél: ezen a napon megteszi. Még pedig nem bűnvallomás közben, nem akkor, midőn imát mond a bűnbocsánatért, melynek ez az egész ünnepidő szentelve van, hanem Isten közvetlen közelségének szemléletében, tehát olyan állapotban, amely a köznap esendőségein túlemelkedett. Az *emlékezés* emeli a községet Isten közelségének érzéséhez, mikor az ima az egykori templomi szolgálatról szól és kiváltképen arról a pillanatról, mikor a papok Istennek soha ki nem mondott, szüntelenül csak körülírt nevét ez egyszer az esztendőben körülírás nélkül kiejtették és a templomban egybegyülekezett nép tédrre borult. Ez az érzés fogja el közvetlenül a községet azon ima közben, amely teljességgel a jövő pillanat ígérését hirdeti, amikor *majd leborulnak Isten előtt mind a teremtmények, minden bálványimádás megszűnik a földön, Isten világuralma megszilárdul, valamennyi emberi nemzetség az Ő nevét szólítja, a földkerekség minden gonoszai Hozzá megtérnek és minden lény magára veszi az Ő világuralmának jármát*. Ezen, a különben a köznapi istentisztelet befejezését alkotó szövegen túlemelkedik az imádság a félelmes napokban; ama könyörgés a jövő bekövetkeztéért ezeken a napokon a *főimádságba* foglalódik, amely hatalmas szavakkal kiált ama nap után, amikor *mind a teremtmények tédrre borulnak és egyetlen szövetséget alkotnak, hogy Istennek akaratát teljesítsék teljes szívvel*. Azonban a záróima, amelyben nap mint nap ez a kiáltás felhangzik, már a jelenben megragadja az *örök megváltás* pillanatát, annak teljes tudatában, hogy *a jelenlevő község nem alkotja még minden teremtmény egységes szövetségét: és amit a község különben az éven át csak mond, most megteszi: leborul a királyok királyának színe előtt*.

Így a *félelmes napok* — Újév napja és az Engesztelő nap — az örök megváltást az idő körébe helyezik. A harsona, mely Újév napján az ünnep delelőjén megszólal, ezt az ünnepet „az ítélet napjává” avatja. Az ítélet, melyet különben az idők végére várnak, itt közvetlenül a jelenvaló pillanatba helyeztetik. Az nem lehetséges tehát, hogy a világ felett tartassék ítélet, — hol volna már akkor a világ ebben a jelenben! Hanem az egyes emberre szól az ítélet. Minden egyes embernek cselekedetei szerint szabja meg Isten a sorsát. Újév napján iratik meg az ítélet az elmúlt és a következő évre, és a tíz bűnbánati nap leteltével az engesztelőnapon megpecsételtetik. Az esztendő egészen az örökkévalóság teljes érvényű helyettesévé leszen. Ennek a „végső” ítéletnek évenkénti visszatérése megszünteti az örökkévalóság túlvilági távolságát; most valóban jelen van, kézzelfogható, felfogható az egyes ember számára, és az egyes embert erős kézzel megérinti és megragadja. Az egyes nem áll többé az örök nép örök történetében, nem áll többé a világ szüntelenül változó történetében. Szó sem lehet varakozásról, elrejtőzésről a történelem mögé. Az egyes embert közvetlenül éri az ítélet. Ő a község körében áll...

A *félelmes napok* az örökkévalóságot az egyes ember számára közvetlenül az idő körébe helyezik. E napok ezen alaphangjának teljes világos jele, hogy az imádkozó ezeken a napokon felölti *halottas köntösét*. És amiképpen majd egyszer, mikor reá öltik, egyedül lesz benne az ember, úgy e napok imádságai közben is egyedül van. Ezek is teljes magányosságban közvetlenül oda állítják őt az Örökkévaló trónusa elé. Miképpen az Örökkévaló egykor ítélni fog

felette, egyedül felette saját tettei, saját szívének gondolatai szerint, és nem jönnek tekintetbe mások, akik körülötte voltak, hogy vajjon mennyi érdem és vétke van az ő részükön vele szemben, hanem egyedül róla szól az ítélet: úgy most teljes magányosságban úgy áll a bíró színe elé, mintha már nem tartoznék az élők világához, — mint tagja az egybegyülekezett emberközösségnek, amely úgy, mint ő, az élet közben a síron túl állónak tekinti magát. Ő mindent magamögött hagyott. Már kezdetén az utolsó napnak, melyre a kilenc előbbi csak előkészület volt, azzal az *imával, amely minden fogadalom, minden elszánás és minden nemes fogadkozás semmibe vételéért könyörög*, eljutott a tiszta alázatosságig, hogy nem tudással, hanem csupán sejtéssel híró gyermekeként közeledhessen Ahhoz, akitől megbocsátást remél, miképpen *megbocsátatik Izrael fiai egész községének és a jövővénynek, aki közöttük tartózkodik, mert az egész népen esett meg tévedésből*. Most már elérkezett odáig, hogy ismételten és ismételten megvallhatja hűneit Isten előtt. Hiszen már nem terheli lelkét vétke emberekkel szemben. És ennek a halottas köntösbe öltözött, ennek a sírontúli, ennek a lelkekből összetevődött emberiségnek közös-magányos könyörgését kegyesen fogadja az Örökkévaló, aki szeretettel viseltetik az ember iránt vétke elkövetése előtt és annak utána, az Örökkévaló, akitől az ember szorongattatásában számonkérheti, miért hagyta el, aki irgalmas és kegyelmes, hosszan tűrő, hőséges a szeretetben és igazságban, megtartja a szeretetet ezredízigen, megbocsát bűnt, elpártolást és vétkeket és a megtérőnek megkegyelmez. Úgyhogy az ember, akinek az isteni kegy így feléje fordult, felujjong a vallomásban: *az Örökkévaló, a szeretetnek Istene, egyedül az Örökkévaló, az Isten...*

(Részlet *A megváltás csillaga* című bölcséleti munkából)

PAP IZSÁK :

A CÉGÉR

A jószándékú Sós Endrének jószándékkal küldöm.

*Megroskadt házon fáradt szárnyú cégér,
magas rúdon kitettek, messze nézzél,
messzebbre látszál, bávult hívívő,
hogy megcsodáljon mind, ki megy, ki jő,
és értsen szót a házról, mint amely
oly szűzi tiszta, mint mosott pehely.
Te vagy bizonyosság: bé nem fogta rozsdá,
lelkét nem adta hűtlenségre, rosszra,
de állott harcot, vállalt szenvedést, —
lásd, itt a cégér: vall és vallni kész.*

*Magas rúdon, te, fáradt szárnyú cégér,
ki sorsok óta felhőkkel beszéltél,
ma szörnyű szél ráz, tépáz vad vihar,
zord éji fagy belőled jajt csikar...
Tépett vitorla ég és föld között,
ki jótét-lélek, nézd, beköltözött
a házba, csönd-ölébe lány melegnek,
jaj, téged, árvát, pőrét künnfeledtek
bősz forgatagban, — most lép a rudról,
s mint céda bűnöst mély pokolra hurcol.*

* Mutatvány a szerzőnek most megjelent *Jerikó kapuja előtt* című szék verskötetéből.

L. Pilichowski: Jom Kippur

ABÁDI IMRE: JABNEÉL ELSŐ ROSHÁSÁNÁJA

Galilea — a hajnal első derengésében. Bár a Tibériás kipárolgása éjjel is elég erős, különösen a meleg nyári napok után, felhők mégse láthatók sehol, a láthatáron sem gomolyog egy se; egy acélkékre fújt óriási üveggömb belsejében vagyunk, amelybe most bekandikálnak az első sugarak, mint a gyertyát előre nyújtó kéz. A nap is hemosolygott fényparipáival a nagy üveggömbbe és ennél a tiszta világosságnál már egészen jól szembeötlik Galilea hegyvidékének jellegzetessége: *nem láthatók ijesztően kiugró szirtek*, sem szigorúan *meredek csúcsok*, még kevésbé megközelíthetetlen szakadékokban bővelkedő *komor hegyormok*, hanem úgy pihennek a *dombok*, *halmok* és *hegláncok* egymás mellett, mint egy ügyes falusi gazdasszony gyengéd és gondos kezével „kiszakajtott”, sütésre váró kerek és veknialakú *szelíd kenyérhátak*. Egy magasabb pontról tekintve pedig: csoportosan legelő *tulkok háta* valamennyi és köztük a *Hermon*, meg a *Tábor*, a *főpásztorok*, amint hatalmas *fehér*, alul tarkán szegélyezett, *gubában* ülnek és ügyelnek. Feljebb, északnyugat felé ugyanilyen legelésző *dombgulyahátak* mögött a *Libanon*. De e *főpásztorok* mellett vannak *alpásztorok* is, ezek a dombnyájuk fölött örökös *alacsonyabb ormok*, amelyek sötétebb szegélyű szürkés gubában gubhasztanak a mondhatatlanul szépen fényesedő galileai hajnal enyhe fuvalmában.

A Tibériás tükre, amely eddig sötét mélységéből rejtelmes remegéssel mutatta az ég apró lámpásait, most mint egy kifeszített fehér selyemlap, mozdulatlanul várja, hogy a világűr *csillagkirálya* belemosolyogjon.

A levegő tiszta, ózonnal telt és illatos; a tibériási házak körvonalai messziről is oly tiszták, mintha távcsővel nézné az ember; a hajnali mozdulatlanság és néptelenség csendjében úgy hat ernyőszerűen nyitott, magas pineáival és hatalmas, öreg ciprusaival, mint egy elátkozott vár, vagy mint egy *antik ékszer a Jordán-folyó ujján*.

Itt nemcsak a szem lát messzire, nemcsak a pálmák, dombok, olajfák, a meglepően nagy banánvirágok és szálló madarak rajza mutatkozik szokatlanul tisztán és élesen, de valahogy *az elme játéka is könnyebb, szabadabb*, itt sokkal, de sokkal mélyebben lát bele a természet misztériumába, fantáziája élénkebb, szimbólumokra hajlik és úgy érzi ennek a gyönyörű galileai hajnalnak a hűvkörében, hogy közelebb jutott *az élet céljának a megismeréséhez* és úgy megtelik *magasabbrendű hittel és megnyugvással*, ahogy talán a föld egyetlen pontján se különben. És ahogy az alvó pálmák mozdulatlanságán, a Genezáret távoli szemléletében eltűnődik a lélek, nem gondolhat másra, mint arra, hogy *ez a vidék a mese igazi tartománya*, csak itt születhetett a *Monda* és csak ebben a földben kaphatta meg örök, gondtalan ágyát a *zsidó istenbölcselet nagymestere, Jichak Luria*, meg a *zsidó száműzetés fájdalomának és zokogó reménységének örök dalnoka, Salomo Alkabez*, akinek szombati prelúdiumát: „*Jöjj, barátom, a Szombat menyasszonya elé!*” — dalolni fogják, amíg csak a *zsidó fájdalom fájni fog*, amíg a *zsidó remény él...*

A hajnali nagy csendességben most énekfoszlányokat

hoz fel a szél a dombra; először csak egészen halkán, aztán egyre erősebben, egyre érthetőbben:

— *Mi-i-i-i-i-szod cha-chamim unvooooooni-i-i-i-i-im!*
(A bölcsek és a látók szellemében.)

Az egyik *orom-pásztor* átszól a másik, csendesen gubbasztó *orom-pásztorhoz*:

— Hallod? ..

— Mit?

— Figyelj csak!

— *U-u-u-umi-le-med daat mövi-i-i-ini-i-i-i-im!*

(Ahogy ők tudással és értelemmel előírták!)

— Nem a szél játéka?

— Már hogy volna ez a szél játéka?!

— *Eeeeeftöcha pi-i-i-i bitflaaa...*

(Fölnyitom ajkamat buzgó imára...)

— Most már tisztábban hallom. De honnan jön tulajdonképpen?

— A völgy forrása felől, vélem...

— Ahonnan az éjszaka csendjében néhány hét óta csobogást hallunk?

— Igen, a századok óta hallgató, esőhordaléktól elzáródott és elposványosodott forrás felől. Te is hallod, ha csendes az éjszaka?

— Hogyne hallanám! Már többször akartam említeni. Ki szólaltatta meg újra? Ki vágta föl elnémult nyelvét?

— Azt hiszem, régmúlt századok unokái tértek vissza.

— ... *uvtachanu-u-u-u-u-u-ni-i-i-i-im!*

(... és könyörgésre!)

— Hallod?! Tudod, mi ez?

— Várj csak! Határozottan hallottam már, régen, nagyon régen...

— Nem emlékszel? Ezek roshasánái hangok.

— *Löchqlot ülchané-é-é-é-é-én...*

(Kegyért és irgalomért esdekelve...)

— Csakugyan! Ros-hasána! Istenem, régen hallottam utóljára!

— A visszatért települők első roshasánája a szabadban. Figyelj csak!

— Figyelek... Az újesztendő régi, ujjongó üdvözlése van benne. Ezt felismerem már, erre emlékszem, de észrevetted, hogy mélyen búgó, bánatos akkordok is vannak beleszőve?

— Igen, egy-egy *fájdalmasan búgó húr szövi át az egészet*, mint egy gyászfátyol.

— Ez az egész világon vándorló nép *hontalanságának gyászfátyola*, amely látatlanul nyúlik utána és amelyet, íme, ide is visszahoz magával. De itt majd megújodik és visszanyeri rég ragyogását.

— Emlékszel arra a szakállas rabbira, aki erre járt egyszer, még nem is olyan régen? Felkapaszkodott itt az egyik dombra, azután fájdalmasan nézett körül az elhagyott, néma vidéken és csendesen elzokogta a *kadist*...

— Figyelj csak! — szólt hirtelen a másik *orom-pásztor*.

— ... *vaadonéé haadoni-i-i-i-im!* ...

(Istenhez, aki az összes királyok Királya!...)

— Egész kis kórus... Hol az egyik, hol a másik ismétli a sort...

— Láttad a mult szombaton azokat a fiatalemberket, akik itt sétáltak a vállamon?

— Igen.

— Azok már a telepésekhez tartoztak. Szánakozva beszéltek kilátszó bordáimról és meztelenségemről és valami faiskola tervét emlegették.

— Úgy látszik, bennünket is fel akarnak öltöztetni.

— Lehetséges volna, hogy a mi szenvedésünk se tart már tovább? Századokon át mosta rólunk az eső a takarót, égette meztelen tagjainkat a nap, paskolta a szél...

A reggeli fuvalom most ismét erőteljesen és tisztán emelte fel a kántor énekét:

— *Zachrénu löchajim meeeelech chaféééec bachaji-i-i-im!*

(Éltess bennünket Örökkévaló Király, ki életre hívtál.)

— Hallod? Ez a mi jó hirnökünk... roshasána... ismét új esztendő, szebb és boldogabb esztendő lesznek itt, ez a megújodás szívet remegtető hangja... Hallod?

Meghatódva rázkódott össze a két *orom-pásztor* s amint a reggeli ima dallamát visszahangozták, könnyforrás buggyant ki az oldalukból...

Csermely Gyula posthumus regénye

Csermely Gyulának, a három év előtt elhunyt kiváló írónak *A pásztorbottól a vértedig* című zsidótárgyú regényét, mely *Rabbi Akiba* életét rajzolja meg, rendezte most sajtó alá özvegye.

Összes zsidóhitű íróink közül kétségtelenül Csermely Gyula került leghelsõ kapcsolatba a magyar olvasóközönség legszélesebb rétegeivel. Legtöbb írónk a nagyváros irodalomkedvelõ rétegeinél lett népszerű, Csermely Gyula azonban a magyar úri középosztly körében is elismert és kedvelt írónak számított. Regényeit, novelláit ennek a társadalmi körnek elterjedt napilapja közölte, annak kiadója rendezte sajtó alá. Könyvei sok kiadást értek el, alakjai ismertekké váltak. Volt írónk, akit nagyobb megtiszteltetés ért az irodalom fórumain, aki az irodalomtörténetekben nagyobb helyet kap, de nincs senki, akit annyira befogadtak volna a társadalom legexkluzívabb körei, mint Csermely Gyulát.

Fokozza ennek a befogadottságnak az érdekességét, hogy nincs írónk, aki mélyebben volna zsidó nála és akit a konzervatív zsidóság, ez a másik elzárkózó réteg annyira befogadott volna, mint éppen õt. Csermely Gyula otthonosan mozog a Szentírás és a Talmud lapjain, közeli ismeretséget tart a zsidóság Mestereivel, benne él a zsidóság történelmében, szellemén nemesedett meg lelkivilága. Írásaiban művészi kifejezést nyer a sajátosan zsidó élet és a legkonzervatívabb olvasó sem találhat teológiai, folklorisztikus, vagy történelmi szempontból hibát ezekben az írásokban. Csermely Gyulánál a zsidóság nem anyakönyvi adat, nem közéleti szerep, nem születési hiba, hanem az élet eleme, formája, lelke.

Csermely Gyula egészen otthon van mindkét világban: a zsidóság és a környező társadalom világában. Az írótnak a két világnak egymásrahatása is érdekelte és *Ami két Miatyánk között van* című regényében mindenképpen bátrabban nyúlt hozzá ehhez a kényes kérdéshez. Talán senkinek sem sikerült volna rajta kívül ezt a problémát mindenképpen kielégítő és mégis a zsidó szellem győzelmét hirdető módon megoldani. A szűkkörű, elfogult zsidó életből a szerelem hívó szavára való menekülésnek és a zsidóságot fenyegető veszedelem kötelességébresztő szavára a zsidó szellem magasabb régiójába való visszatérésnek ez a regénye most fog nyolcadik kiadásban megjelenni és olvasói nemcsak a zsidóság köreiből rekrutálódnak.

A mindkét oldalra egyformán érvényesülő írói sikernek az a titka, hogy az emelkedett szellemiség, tisztult erkölcsiség és előkelő úri gondolkozás, mely Csermely Gyula nemes lényét áthatotta, átment írásaiba is és ellenállhatatlanul meghódítja az olvasót. Felső régióiban a szellem és erkölcs nem elválasztó, hanem egyesítő, — és minden arisztokratizmus, a származási és szellemi, rokonságot tart. A Szentírás és Talmud erkölce, Csermely Gyula közvetítésében, minden hívő eszménye lehet.

Csermely Gyula legújabb műve: regényes kor és jellemrajz. A hőse: Rabbi Akiba, aki magában egyesíti a zsidó szellem és zsidó önértzet, erõ héroszát és aki ezáltal magát a zsidóságot is eszményien testesíti meg. A római elnyomás, a zsidó tanítás ellen folytatott évezredek küzdelem adja a regény hátterét, középpontjában pedig a férfiúi és női eszmény zsidó kifejezése és az örök szerelem állnak. Az évezredek, változatlan zsidó történelem regénye ez. Az író nem merül alá az évezredek mélységébe, hanem a zsidó Szentíratok levegőjét, évezredek elmúlt vágyait, törekvéseit: éltető, üde cselekvénnyé alakítja. Így válik ízzó, színes, hamisítatlan Csermely-regénnyé Rabbi Akiba és Bar Kochba szabadságharca, mely vonzó olvasmány és egyszersmind tudást, hitet gazdagító történelmi könyv is.

Csermely közelebb hozza hozzánk zsidóságunkat, a regény pedig közelebb hozza hozzánk az írótn. Mindkettőt lelkünk nemesedésének és gazdagításának érezzük és ezért hálásak vagyunk ennek a könyvnek a megjelentetéséért.

Ballagi Ernő

„A magyar zsidóság jövője csak a helyesen értelmezett és őszintén átértzett magyar zsidó sorsközösség lehet”

— mondja dr. Munkácsi Ernő, a P. I. H. főtitkára

Mikor alig kilépve az iskolapadból ujságíróvá avattam magam, elsősorban egy sereg magyar zsidó prominens egyéniséget pécéztem ki magamnak interjú-alanyul, hogy közelről láthassam és megismerhessem őket. Az elsők között is egyik legelső volt néhai dr. Munkácsi Bernát, az Akadémia tagja, a P. I. H. tanfelügyelője. Volt bennem valami kamaszos kajánság, mikor felkerestem az öregurat, valami olyannal, „na, lássuk tanfelügyelő úr, hogy készült?”-féle. Gyászosan sikerült interjú volt az, mert beszélgetésünk alatt, talmud-traktátus helyett, valahogy talmud-traktust mondtam. Mire az öreg úr szúrósan rámnézett a cvikkere mögül, formálisan rámkiabált s aztán úgy „lefeleltetett” a traktus és traktátus közötti különbségből, mint annak a rendje. Nagyon meg voltam sértődve és úgy éreztem, hogy nem szeretnék Munkácsi Bernát gyereke lenni, mert bizonyára még álmában is tanít és a gyerekeinek mindig „tudni kell”. Amiben nem is nagyon tévedtem. Munkácsi Bernát leánya, a kedves Noémi, kötelességszerűen, szépen ledoktorált, aztán férjhezment dr. Winkler nagykanizsai főrabbihoz. Munkácsi Ernő dr. pedig nemcsak kitűnő jogász, de egyike a pesti zsidó közélet legsokoldalúbban képzett és legtágabb érdeklődési körű kultúregyéniségeinek. Munkácsi Bernát, a tudós, csakugyan jól „tanfelügyelte” a saját gyerekeit is.

Ez a régi kis emlék jut eszembe, mikor szembenülök dr. Munkácsi Ernővel, a P. I. H. főtitkárával, akinek működésétől oly sokat vár a pesti és rajta keresztül a magyar zsidóság. Munkácsi dr. a magyar zsidó *lateinernek* olyan típusa, amilyenek mi a magyar zsidó *lateinerség* túlnyomó többségét látni szeretnénk. Nemcsak kitűnően képzett szakember, hanem európai műveltségű férfiú is, akinek eszményei vannak s aki ezeket az eszményeket elevenen átéli és mindennapi tevékenységében is reprezentálja. Nem a sivár, fantáziátlan, racionalista-zsidók közül való. Azonfelül, végig meri gondolni a zsidó gondolatokat és sem nem ijed meg a végkövetkeztetéstől, sem nem esik bele a zsidó öncsalók hibájába: nem hiszi, hogy minden rendben lenne a zsidóságon belül, ha kívül is visszamasíroznának a dolgok a régi sínekre. Munkácsi Ernő tudja, hogy szomorú jelenünk nagyrésztben annak is köszönhető, hogy sokat és nagyot tévedtünk a múltban. Minden külső körülménytől eltekintve is.

— Zsidó embernek — mondja Munkácsi Ernő — tudatosan ismernie kell az évezredes zsidó történelmet, le kell vonnia annak tanulságait és tudatosan vállalnia kell a benne rejlő eszméket és hagyományokat. A múltnak nagy hibája volt, hogy az emancipáció és asszimiláció korában a zsidók nem ismerték saját történelmüket, nem ismerték ennél fogva saját magukat és nem voltak képesek a zsidó történelmi eszméket továbbfejleszteni. Szóval, zsidó öntudat nélkül éltek. Nem lehet ezért az asszimilációt okolni! Az asszimilációnak meg vannak a maga nagy érdemei — hiába támadják most divatosan —, megvolt a maga nagy történelmi jelentősége és csak a zsidóságon magán múlt, hogy nem sikerült — zsidó szempontból — tökéletesebben és hasznosabban. Bródy Ernő mondta egyik parlamenti beszédében: „Mindig jó magyarok és mindig rossz zsidók voltunk”. Ez szószerint igaz, de ebben volt éppen a magyar, asszimilált zsidóság nagy tévedése. Mert jó magyarok lehetünk volna akkor is, ha egyszersmind jó zsidók is maradtunk volna. A múlt magyar zsidóinak kétféle típusa volt, az egyik a materialista, a semmiben sem hívő, természet-tudománvi alapon álló, a másik pedig, aki minden szépet és jót, amit történelem és tradíció kifejtett és megőrzött, a zsidóságon kívül hitte megtalálhatónak. Ez a kétféle zsidó állt az előtérben, őket látta a külvilág s szerintük ítélte meg az egész zsidóságot. A zsidó történelmi öntudatúak sokkal csendesebbek, és reveszhetőlenebbek voltak, a külvilág alig látta meg, belülről pedig korszerűtlenségnek, maradiaknak találták őket.

— Hogy ebben a lelki és szellemi magatartásban mi csoda veszély rejtőzik, azt már évtizeddel ezelőtt meglátta a Pesti Izr. Hitközség két vezető egyénisége, Goldziher Ignác akkori főtitkár és Munkácsi Bernát tanfelügyelő, akiknek már a múlt század elején az volt az elgondolásuk, hogy történelmi öntudatra kell nevelni a zsidó tömegeket. A korszellem nem kedvezett nekik és sem az iskolai, sem a családi nevelésben nem érték el eredményt. A zsidók mindenkinek dolgozni akartak, csak önmaguknak nem. Be kellett tehát következnie az összeomlásnak, 1919-nek s a magyar zsidóság szellemi elitje nagyrésztben elvesztésének.

— Ma a helyzetünk lényegesen kedvezőbb. A zsidó öntudatra nevelésnek ma megvannak a megfelelő intézményei. Az ifjúság számára van újjászervezett, lelkes, kitűnő tanári karunk, vannak egyéb intézményeink: szabadegyetemünk, ifjúsági csoportjaink, felolvasásaink, stb., stb.

— Ezeket az intézményeinket nagyban megerősíthetjük munkálkodásukban az irodalom megszervezésével. A zsidó irodalom megszervezése körül, évtizedes ellanyhulás után, most bizonyos fejlődés mutatkozik. Az IMIT kiadta „Mózes öt könyvé”-t, de ezzel csak az első lépés történt meg. Hiszen ma, ha zsidó a Bibliára kíváncsi, a Károli Gáspár-féle bibliát kell kezébe vennie. Zsidó történelmi öntudatot terjesztő, értékes könyvkiadványokra van szükségünk, elsősorban pedig könyvkiadóra. Maga a hitközség

Wilhelm Wachtel: Neila

túlnagy és túlnehézkés intézmény ahhoz, hogy ilyen kiadványok létrehozására, a zsidó olvasóközönség megszervezésére stb., stb. vállalkozhatna. De vannak kitünők, a hitközséggel együttműködő intézményeink, például az IMIT, a Magyar Zsidó Múzeum, melyek kezükbe vehetnék ezt a dolgot. Azt látjuk, hogy egyrészt igen kitünők szellemi képességű, művelt, magyar zsidóknak — vannak ilyenek még a vezetők között is — alig van fogalmuk a zsidó szellemi és kultúrértékekről, másrészt éppen azért, mert a magyar zsidóság művelt rétege már maga is érzi ilyenfajta ismerteinek hiányosságát, a valóban zsidó mondanivalókkal jelentkező könyvek elkelnek. Olvasóközönségünk tehát van, vagy legalább is lehetne. Bizonyítják ezt a cionista könyvkiadványok is, melyek komoly problémákat nagy felkészültséggel tárgyalnak, s még azok között is a zsidó tudást és műveltséget terjesztik, akik maguk a cionista eszmétől távolállanak. S ha már itt tartunk, szögezzük is mindjárt le: a zsidóságon belül nem szabadna politikai ízű meghatározásokat használnunk egyes árnyalatok között akkor, amikor minden árnyalat főcélja a multak tapasztalatán alapuló az a törekvés, hogy a zsidó tömegeket valóban zsidókká, művelt, öntudatos, saját történelmükkel, eszményeikkel, speciális kultúrértékeinkkel tisztában lévő, történelmi öntudatú egyedekké neveljük. Legyünk tisztában azzal, hogy a magyar zsidóság jövője csak a helyesen értelmezett, őszintén átértett magyar zsidó sorsközösség lehet, és fogjuk össze mindazokat az erőket, amelyek ennek az igazságnak felismerésében, a tartalmas és pozitív zsidó sorsközösségi eszme jegyében dolgozni akarnak. Ebben a munkában a Pesti Izr. Hitközség elöl akar és elöl fog járni. A pesti zsidóság ama részének, mely kényszerből, nem szívesen adózik, éreznie kell majd, hogy adófilléreivel és pengőivel a pesti — és hatása alatt az egész magyar — zsidóság jövőjének elevenbe vágó problémáit segíti megoldani; azok pedig, akik önként és szívesen adóznak, még jobban érezni fogják, hogy a Pesti Izr. Hitközség, legjobb tudása, teljes odaadása és lelkes igyekezete maradéktalan latbavetésével, minden zsidó egyén és minden zsidó család javán és boldogulásán fáradozik...

A „Mult és Jövő“ egyik legutóbbi számában felvetetem a kérdést: mit jelenthet közel negyedmillió pesti és rajta keresztül az egész majdnem egymilliónyi magyar zsidóság számára az a körülmény, hogy Munkácsi Ernő dr. a hitközség főtákos székébe került? Egy interjú természetétől fogva szűk és csak körvonalazni képes keretein belül, most Munkácsi Ernő dr. maga felelt a feltett kérdésre. Ezzel a felelettel minden becsületes, komoly, művelt pesti és magyar zsidó meg lehet elégedve. Adjon Isten Munkácsi Ernőnek erőt és egészséget, hogy hasznos és nagyjelentőségű munkálkodását ilyen keretek és irányelvek között mindannyiunk javára folytassa.

Sass Irén

SEBESI ERNŐ:

AZ „ÁHITAT” VERSEIBŐL

Diákkoromban, ha apámra néztem,
Könnyes ajkam imákkal volt tele:
Kihült szemében a száműzött fénynek
Már nem volt napja s nem volt éjjele.
Kezében sárga, kampós botot hordott,
A templomba kísértem annyiszor,
De ő vezérelt Istenhez először, —
S most botján róla álmodik a por...

Az oltár fölött lebegett a zsoldár,
Apám vak hangja félve zümmögött,
Gyermeteg hittal reméltem: egy angyal
Örömet morzsál vállalai mögött.
Én odanéztem — s csak a templomszolga
Intett felém: a Tórához vigyem...
Királyi pálca volt a bot kezében, —
S először néztek énrám irigyen...

DR. SZABÓ ÖDÖN: AZ ÉLŐ ZSIDÓ TÖRTÉNELEM. 1942. 8°. 238 lap. Dr. Szabó Ödön, békéscsabai rabbi, Graetz és Dubnov munkái nyomán megírta a zsidók történetét a második világháborúig. Ilyen eleven, ilyen izzó zsidó történelem még nem jelent meg magyarul. Érezzük, hogy a szerző nemcsak írja, hanem végigéli a történelmet; együtt lélekliz, együtt szenved szereplőivel és ez a velükélés, velükézés nem tévesztheti el hatását, magával ragadja olvasóit is.

Történetiszemlélete függetleníteni tudja magát forrásaitól, az egész történelmi anyagon keresztülhúzódik és három pontba foglalható:

1. *A Szentföld, a mindenkori haza.* A zsidó nép hosszú történetének egész folyamán nem szűnt meg a Szentföldet hazájának tekinteni. A Machpéla barlangjának Ábrahám által való megvásárlása „a zsidó nép örök jogát jelképezi az Ígéret földjéhez“. A babylóni fogságból visszatérők második honfoglalása, ha szerényebb volt is az elsőnél, abban a meggyőződésben hasonló volt hozzá, hogy „minden nép csak a saját földjén, saját testvérei között élheti a maga természetes életét“. A szétszóratásban élő zsidók „hazájuknak továbbra is Erec Jisraelt tartották“. Az álmissiás Reubénit glorifikálja, őt magát hősnek, tervét „évszázadok óta a legelső nagyvonalú gondolat“-nak jellemzi, mert Izrael szétszórtjait vissza akarta vinni a Szentföldre. A cionizmus „messiási mozgalom“, Herzl, „az első nagy zsidó államférfi a szétszóratás óta“. A szerzőnek *ira et studio* történetiszemléletében Gudemann bécsi főrabbi, a kitünők tudós is csak „gyáva, „protest“-rabbi“ lesz és zárójelnek hörtönebe kerül.

2. *Az asszimiláció veszedelme.* A könyv hangsúlyozza, hogy a zsidóság pusztulásának minden korban legbiztosabb egyengetője az asszimiláció volt. Jákob fiai Egyiptomban „izraelita vallású egyiptomiak“ lettek. A honfoglaló héberék a kanaáni népekhez hasonultak s ez a törzseket elidegenítette egymástól és meggyöngítette ellenállásukat ellenségeikkel szemben. Az asszimiláció volt a tíz törzs nyomavészésének oka, az elkülönülés viszont Júdea lakóinak fennmaradásáé. Vallásához való ragaszkodása mentette meg a népet a hellenista időkben — vezetői áruló asszimilációs politikájával szemben — a teljes beolvadástól. Korunk asszimilációs törekvéseiről súlyos ítélet olvasható: „ha az európai zsidóktól függ, akkor a zsidó történelem befejezéshez közeledik“. (216.)

3. *Párhuzam a mával.* A könyv harmadik sajátága, hogy úgy mond el egyes eseményeket, úgy húz alá egyes jeleneteket, hogy velük egyúttal a mai párhuzamait adja. Így válhat csak a történelem az élet tanítójává. Rúben, Gál és Menásse fél törzse megsegítette a honfoglaló testvértörzseket. A könyv ezt így folytatja: „Oh, Mózes idejében még testvérnek tartotta egyik héber a másikat, nem hagyta veszni testvérét, ha ő maga már biztonságban is volt“. A második honfoglalás plasztikus rajzával mintha a harmadik honfoglalást, a mai palesztinai bevándorlást vázolná. Hogy miért nem vándorolt ki a módos spanyol zsidóság még idejekorán, azt a hasonló alkalmat elmulasztó korunk vakságából akarja érthetővé tenni. A példákat még folytathatnók.

Ezen a három szemponton keresztül nézi a szerző a történelmi anyagát, amelyben egy-két hiány és hiba is akad.

A 10. lapon Ábrahám alakjának és korának megfestésénél, — amelyen különben érezhető W. G. Hardy „Ábrahám“-jának hatása — megemlíti C. Leonard Woolley ásatásait. Ezek az ásatások feltárták az első ősatya származási helyét, a káldeai Ur-Kászdin romjait — az ékírásos emlékek azonban, — hármilyen jólesnek is nekünk —, nem tudnak semmitsem „Ávrámról, a gazdag kereskedőről, aki családjával elköltözött onnan“. Van elég tényünk, amelyből glóriát fonhatunk őseink homloka köré, felesleges hozzá újakat költenünk.

Két súlyosabb sajtóhiba is akad: a 188. lapon 1497 helyett 1479 olvasandó, a 197. lapon Nanox helyett Naxos.

Dr. Szabó Ödön könyvét érdemes végigolvasni. Nagyon alkalmas a zsidó öntudat és együvértartozás felkeltésére.

Dr. Scheiber Sándor

DR. BUK MIKLÓS: A KÉTEZER ÉVES ÚT

A fenti cím nemcsak ennek a cikknek címe, hanem egyszersmind címe egy vaskos kötetnek, mely legközelebb a nyilvánosság elé kerül. Ezt a könyvet én írtam és sajátmagam alkotta kifejezéssel legszívesebben „történet-szociográfiának“ nevezném. Egyévi munkám eredménye ez a könyv. Hogy hasznos volt-e ez az egyévi munka, annak megállapítása nem rám tartozik, de hogy becsületes és tisztességes törekvésű egy esztendő volt, azt magam is nyugodtan leszögezhetem. Becsületesen és tisztességesen törekedtem gondolatban végigjárni a zsidóság galuth-történetének kétezeréves útját és levonni belőle azokat a tanulságokat, melyeket megláttam.

Ez a kétezeréves út hullámvonalhoz hasonlít. Hosszú hullámvonal, melyben hullámhegyek és hullámvölgyek, asszimiláció, disszimiláció, antiszemitizmus, liberalizmus, vándorlás és letelepedés folytonosan váltják egymást. A történész leírja ezeket az egymást váltó eseményeket, a szociológus keresi az ok és okozat közötti összefüggéseket. Én tovább mentem. *Én az események, a hullámhegyek és hullámvölgyek váltakozásában a törvényszerűséget kerestem.* És a törvényszerűségek mögött a megoldás lehetőségességét.

Bizonyos szemlélet az időnként fellépő antiszemitizmust mintegy *elemi csapásként*, más szemlélet pedig a mindenkor társadalmak számára mindig legkézenfekvőbb *bűnbak-elmélet* alapján akarja látni. Ezeket a kissé felületesebb nézeteket szeretném helyesbíteni akkor, amikor igyekszem megállapítani először is a zsidó galuth-sors *időbeli törvényszerűségét*. Kutatásaim alapján ugyanis rájöttem arra, hogy a diaszpóra zsidóságára kedvező és kedvezőtlen korszakok két és fél—három évszázadonként váltják egymást. Egy újságcikk keretei nem alkalmasak arra, hogy bő és teljesen meggyőző bizonyítékokat soroljak fel ebben az irányban, de hiszen éppen azért írtam meg könyvemet, hogy erre a bizonyításra megfelelő terem legyen. Mégis szeretnék futólag néhány kiemelkedő dátumra rámutatni.

A *meuxi zsinat* 845-ben, a *második keresztes háború* 1096-ban, a *fekete halál* 1348-ban, a *Chmelniczky-féle felkelés* 1648-ban s végül ennek a századnak *harmincas éve* jelentik körülbelül a diaszpóra európai zsidósága számára a *depresszió mélypontjait*. Ezeket a mintegy háromévszázados intervallumokat majdnem pontosan *másfél évszázadonként* jelentkező és a zsidóság számára kedvező korszakok osztják *két részre*. Így változik a diaszpóra zsidóságának sorsában hullámvonalszerűen *szabadság és elnyomatás, jogok és jognélküliség, letelepedés és kiűzetés* törvényszerűen s mindig a gazdanépek ugyancsak hullámvonalszerű politikai és gazdasági állapotainak függvényeképpen. A nemzetek és társadalmak történetében ugyanis *általánosan* is fölfedezhető ez a két részre oszló, háromévszázados, hullámszerűen váltakozó fényárnyjáték, mikor az individualisztikus berendezkedésű társadalmak szívesen látják és beolvasztani akarják a jövevényeket mindaddig, míg sorszerűen véget nem ér az *asszimiláló*, individualisztikus törekvés és át nem adja helyét az *univerzálisztikus* társadalmi berendezkedéseknek, mikor is az *egyén jogai megkisebbednek*, a társadalom egyéni lehetőségei *megszűkülnek*, a megszűkültebb lehetőségek körül az individualisztikus társadalmakban elképzelhetetlen *élet-halálharc* indul meg s míg végre ennek az élet-halálharcnak következtében a *társadalmak szükségét érzik, hogy a versenyzők számát csökkentsék, a fölösleget magukból kiszorítsák, azaz: disszimiláljanak*. Individualisztikus társadalmakban — melyeket szabadságlevelek, kiváltságok, pápai bullák, a francia forradalomtól kezdve pedig általános szabadságeszmék, demokrácia, liberalizmus jelentenek — a zsidók elfoglalnak bizonyos elővívő *pozíciókat* a gazdanépek politikai, gazdasági és társadalmi életében, ezeknek a pozícióknak kedvéért szívesen veszik a nagylelkű felszabadítók *beolvasztó törekvéseit* és bizonyos keretek között ezt a beolvasztási folyamatot *maguk részéről is igyekeznek elősegíteni*. Ez az állapot nevezhető a galuth-zsidóság sorsában a *hullámhegy csúcsának*, melyet aztán a szükségszerűen bekövetkező társadalmi *univerzálódás* követ s benne a zsi-

dók által elfoglalt pozícióknak *zsidómentesítése*, az asszimilációs folyamat *megakasztása, meggálása, sőt lehetlenné tétele*, tehát: a teljes *disszimiláció*. A teljes disszimiláció kora jelenti a zsidóság galuth-történetében a *hullámvölgy mélypontját*, az antiszemitizmust, a zsidóüldözést, kiűzetést és a multban a *vándorlások* kezdetét.

Tévesen és nem jóindulatúan állítja Werner Sombart, hogy *a zsidóság mindig oda vándorol, ahol kapitalizmus van*, vagy megteremthető. Az természetes, hogy az univerzálisztikus társadalmakból kiszorított zsidóság individualisztikus társadalmak felé vándorol, mert máshova nem is vándorolhatna, másfajta társadalom nem fogadná be. Hogy az individualisztikus társadalom *politikai* elve az *egyéni szabadság gazdasági* elve a *szabad verseny* s e kettő eredménye a *kapitalizmus*, azt tudjuk. De aminthogy egyetlen individualisztikus társadalomban sem a bevándorolt zsidóság teremtette meg az egyéni szabadság és a szabad verseny elvét, ugyanúgy nem a zsidóság teremtette meg a kapitalizmust sem. Legfeljebb beleilleszkedik ezekbe a politikai és gazdasági berendezésekbe és élvezzi annak előnyeit a *berendezkedést megteremtő* gazdanéppel együtt.

A zsidó vándorlás egyetlen törvényszerűsége, hogy univerzálisztikus, disszimiláló társadalmakból, individualisztikus, asszimiláló társadalmakba kénytelen vándorolni. Az európai népek történetének leghatalmasabb *individualisztikus* korszaka a *francia forradalomtól a huszadik szá-*

Katona Nándor: Ahítat

zad harmincas évéig tartó időszak volt. Ennek az időszaknak politikai és gazdasági irányelvei a maguk módján megoldották volna a zsidókérdést a teljes beolvasztással, tehát a zsidóság teljes eltűnésével, ha szükségszerűen be nem kellett volna következni a hullámvölgynek s az individualisztikus, liberális, demokrata korszakot fel nem váltotta volna az univerzalisztikus nacionalista, szocialista irányzat. Egy öt-hatévszázados demokrata világuralom elegendő lett volna az európai és amerikai zsidóság teljes felszívódásához. Egy ilyen öt-hatévszázados demokrata világuralom azonban sohasem következhetik be, a korszakok változását törvényszerűen kikényszerítő, másfél-, illetve háromévszázados politikai és gazdasági eszmehullámszám következtében, noha a zsidókérdés megoldásának egyik lehetősége a zsidók számának csökkentése a gazdanépek társadalmában és ezt a csökkentést az asszimiláló demokrata berendezkedés elő tudja idézni az abszolútum síkjára vetítve, esetleg egészen a semmiig.

A zsidókérdés megoldásának másik módja a tömegnyomor nullára csökkentése lenne a gazdanépek társadalmában. Ezt a törekvést a szocializmusok írták zászlajukra. Tény, hogy zsidókérdés csak ott van, ahol vagy túlnagy a zsidók száma, vagy túlnagy a tömegnyomor s a tömegnyomor megszűntével esetleg megszűnne az antiszemitizmus is. Ámde nem szabad elfelejteni, hogy szocializmus csak univerzáló társadalmakban létezhet és univerzáló társadalmakon belül a népjólét szintjének emelése mellett egész sereg egyéb komponenst is felszínre hoz (nacionalizmus, vallásellenesség, antikapitalizmus), ezek a mellékkomponensek pedig végezetül megint csak odáig fejlődnek, hogy kivetítik a nemzet testéből az idegen elemet, elsősorban a zsidóságot. A szocializmus sem képes tehát megoldani a zsidókérdést.

Az európai történelem folyamán, mint mondtam, a zsidóság az univerzálódó, antiszemita társadalmakból rendszerint vándorlásra kényszerült. A második templom lerombolása s vele a zsidó állam megszűnése után a zsidó vándorlás Palesztinából nyugat felé, Spanyolország felé történt. A spanyolországi és délfranciaországi fénykor után a spanyolországi kiűzetéssel kelet felé vándorolt a zsidóság, ahol kibontakozó, individualizáló társadalmakat talált. A fekete halál százada, a tizennegyedik század, mely Nyugat-Európában a depressziós maximumot jelenti, eredményezte a nagy keleteurópai zsidó centrumokat Lengyelországban és Törökországban. A zsidó szabadságnak és jólétnek itt aztán a tizenhetedik században a Chmelniczky-féle lázadás vetett véget, melynek következtében a keleteurópai zsidóság újra vándorolni kényszerült, még pedig most már a Franciaországból fujdogáló szabadabb levegő, az enciklopédisták, a nagy francia forradalom előszelének hatására nyugat felé. A tizenkilencedik század vége óta, a huszadik század első három évtizedéig ez a Nyugat felé mutató vándorlási vonal meghosszabbodott az Atlanti-óceánon át az Amerikai Egyesült Államokig, mint a huszadik század legerőteljesebb individualizáló társadalmáig. Másrészt, ugyanakkor egyes európai depressziós közjátékok (oroszországi pogromok, Dreyfuss-per) a zsidóságban magában is felébresztettek bizonyos öndisszimiláló hajlamot és erőket, melyek az egyes európai államokból önmagukat önként kivonó zsidókat vándorlásra kényszerítették, ismét Kelet felé, Palesztinába. E pillanathban két nagy zsidó centrum létezik a világon: 1. Palesztinában. 2. Az Egyesült Államokban.

Ha elfogadjuk azt az elvet, hogy az individualizáló és univerzáló társadalmi rendszerek egymást hullámvonalszerű törvényszerűséggel váltják fel, feltartóztathatatlanul be kell következnie az Egyesült Államok társadalmában is az univerzáló áramlatnak s ezzel együtt a zsidókérdés kirobbanásának is. A zsidók pedig az Egyesült Államokból is vándorlásra kényszerülve (akár nacionalizmus-antiszemitizmus, akár szocializmus-antikapitalizmus következtében), nem fognak többé a világon befogadásra alkalmas és kész individualizáló társadalmat találni. Hova vándoroljon tehát a zsidóság? Csak egyetlen helyre vándorolhat ezen a világon: Palesztinába. Palesztinában már egy olyan társadalom alakul ki közben, mely a zsidó eszmekörben, saját államisága keretében illesztheti bele a zsidóságot a világ aktuális

eszméáramlataiba: a nacionalizmusba, illetve szocializmusba. Mert részben a nacionalista erők azok, melyek önként kivándorolni készítették már eddig a zsidóság egy részét Európából és Amerikából, csökkentve ezáltal az egyes gazdanépekben a zsidók magas arányszámát s ennek következtében önként hozzájárulva a zsidókérdés megoldásához, másrészt szocialista felfogás és érzés vezette a Palesztinába kivándorolt zsidó intellektueleket, mikor önként deklaszálva magukat, munkás- és földművessorba visszakoztak s ezzel az önkéntes antikapitalista magatartással segítettek megszüntetni az osztálykülönbségek okozta surlódásokat.

A jelen s még inkább a jövő követelményei szerint kialakuló, befogadásra alkalmas és kész társadalmat tehát az újból vándorlásra kényszerített zsidóság máshol, mint Palesztinában nem fog találni. Ennek következtében elkerülhetetlen a zsidó állam megteremtésének szükségessége. Amint történelmi kényszerűség szüntette meg a zsidók hibáján kívül a zsidó államot, ugyanúgy a zsidók akaratán kívül is, visszaállítja azt ismét a történelmi kényszerűség. Zsidó állam nélkül nincs megoldása a zsidókérdésnek.

GELLÉN SÁNDOR:

JEREMIÁS BIZTATÁSÉRT KÖNYÖRÖG

Uram, tudom, tudtomra adad százszor,
nehéz, nagy útra küldtél engemet,
kezembe fegyvert: bűvös tollat adtál,
hogy a betűim Rólad zengjenek.
Szolgáljam híven és alázatosan
az embert, népet, álmat és hitet,
adtál célt és az utat megmutattad,
oly biztosan, mint tán még senkinek.
S bár tudtam, hogy ezer göröngy és gátfal
feszül elém, ha járom utamat,
harcolnom kell a dőre emberekkel,
hogy elhiggyék: szavam a Te szavad, —
tudtam, százszor kell újrakezdenem majd,
tudtam, hogy önnön népem megtagad
s mint bús, magányos, erőtelen zsidó, csak
szélmalom-harcban védem igazad, —
tudtam, csalódás egyre-másra ér el,
örök lemondás lesz az életem,
és nem lesz társ, ki mellém áll a harcban,
mert végzetem nem rendelt énnekem:
de elvállaltam nehéz sorsomat.

És hittem mindig, tiszta úton járok
s a végcélhoz mégis elérkezem,
kint messze várnak, épülő világban,
hol hasznos lesz szavam és két kezem.
Hol hirdethetem büszke, boldog hangon,
sorsunk: a föld, célunk: a végtelen,
az életünk: isteni folytonosság
s a tisztább létről szólhat énnekem.
De mondd, Uram, szólj nékem: várhatok még?
Higgyek tovább, mondd, még remélhetek?
Elérek én is álmaim honába,
ledobhatom majd átkos terhemet?
Uram, ma minden, minden messze rémlik,
s az életünk keservesen nehéz,
úgy tűnik néha, nincsen holnapunk már,
s szemünk nagyon sivár jelenbe néz.
Küldj nékem végre jelt, csak halkán, gyengén.
elérek én is oda, új Cionba,
hol révben látom majd az életet?
Mondd hát, Uram, szólj, még remélhetek?

CSERMELY GYULA: KOL NIDRÉ ESTE TÖRTÉNT...

Kol nidré!

Ha nem volna Tóránk, ez az örökéletű fa, amelyet a legpusztítóbb vihar, a legszörnyűsegebb kataklizma sem bírt megfosztani csak egyetlen levelétől is és amely oly biztos menedéket nyújt, amikor válságos helyzetben a lelkünk; ha nem maradtak volna ránk a mi nagy prófétáink könyvei, amelyek mindegyike amaz örökéletű fa alá vezet a világot; ha Dávid, Jisáj fiának Istenben felolvadott lelke nem termette volna ki magából a zsoltárokat és ha megiratlan maradt volna Kohelethnek, a bölcs királynak könyve; ha semmink sem volna, ha eszmei javakban olyan szegények volnánk, mint a sivatagok élettelen sziklái; ha semmink sem volna, csak az egy Kol nidré este: ezért az egyért is érdemes volt zsidónak születnünk és maradnunk is.

Mennyi lélektisztító erő, Istenhez felemelő hatalom és mennyi költészet és szépség és hangulat és varázs abban a rövid néhány órában, alkonyattól nyolcig-félkilencig! Mint az eltévelyedett gyermek, aki sokáig idegenben bolyongott, azután bűnbánó lélekkel hazamegy szülei házába, ahol megbocsátó szeretetre, meleg szívre és elnézésre talál, úgy megyünk mi Kol nidré este a templomba. Tudjuk, hogy egész éven át sokszor letértünk előirt utunkról, hogy többször szándékosan, mint szándék nélkül tettük túl magunkat tilalmon és parancson; lelkünk érzi a bűntudat terhét és vonz és visz minket a mi Egy-Atyánk házába, ahol bizakodva reméljük, hogy Ő, aki „tauv veszálloch“, aki jóságos és kegyelmesen megbocsátó, velünk is irgalmasan elnéző lesz.

És emellett a lélektisztító ereje mellett mennyi lenyűgöző szépsége az estének! Más levegője van ilyenkor a templomnak, Isten közelségét érezzük a templomban, akármilyen igénytelen és egyszerű is. Ilyenkor érezzük csak igazán, hogy úgy van, ahogy a Szentírásban olvassuk: veószu li mikdos vesochánti beszauchom, emeltek nekem hajlékot s én köztetek lakom.

A nős férfiak mind halotti ruhában, nekik is, a többinek is beszédes emlékeztetője: lifné mi átoh ószid litén din vecheshón, ki elé fogsz lépni, hogy számot adj tetteidről, te ember! Mindenki komoly, mindenkinek a lelke felemelkedik a földről az ég felé; még nem kezdődik az istentisztelet, csak az ünnepi gyertyák és a halotti mécsesek égnek, de az áhitat keze már végigsimít mindenkin, aki a templomban van, mert ahogy gépiesen lapozgat a könyvében, már hallja a himnuszokat és a megrázó könyörgéseket, ahogy fel fognak csendülni az est folyamán. *Jááleh táchnunénu méerev*, szálljon esdeklésünk, szárnyain az estnek... szlách nó ásómausz ufisé l'ummechó, bocsásd meg népednek hibáit és vétkeit, hiszen: simchó méaulom auvér ál pesá, a Te neved örökidőktől fogva: a vétkek megbocsátója...

De mi a legnagyobb véték, amelyért még Istennél sincs bocsánat? Ha valaki elpártol a hitétől, hátat fordít atyai Istenének és idegen oltár mellé telepszik. Az ilyennek még odaát sincs bocsánat, csak akkor, ha még életében bánta meg szörnyűséges bűnét, jóvátette eltévelyedését és megtért.

Jól tudták őseink, hogyha van valami a földön, ami megtisztíthatja a hitehagyott lelkét, úgy csakis a Kol nidrének a zsidósághoz visszavezető ereje az. Ezért megengedték, hogy a hitehagyott Kol nidré este bemehessen a templomba, hátha rásulykol a lelkére az estének megrendítő fensége s hátha megtisztulva a salaktól, bűnbánattal veri a mellét s megfogadja, hogy jóváteszi vétkét. És megengedték a gyülekezetnek, hogy Kol nidré engesztelő estéjén, amely felszínre hoz a lélekből mindent, ami emberi és jó, együtt imádkozhassék a hitét hagyott testvérrel, hátha a gyülekezet példaadó hatása nyomot hagy a renegát lelké-

ben és beláttatja vele, hogy itt a helye, az övéi között, ezután is.

Milyen szívbemarkoló perc is az, amikor az istentisztelet kezdete előtt odalép az előimádkozó mellé a hitközség két tóratudós örege és hárman együtt hirdetik ki háromszor, hogy „az égiek szerint és a földiek szerint, Isten és a gyülekezet egybehangzó végzése alapján, meg van engedve ma nekünk a kitértekkkel együtt való imádkozás“. Intelem ez mindenki számára, hogyha betévedt egy kitért a templomba, ne nézzen rá sem haragos, sem szemrehányó vagy vádoló szemmel. Az engesztelő szent este minket is engesztelőre hangoljon; ne riasszuk el körünkből a kitértet, hátha megmozdul benne a szív és hazatalál Istenhez a lelke?

*

... Az öreg Dachner nagyon vallásos zsidó volt. Felvidéki kisebb hitközségben lakott, de mestersége, jobban mondva: művészete révén messze földön emlegetett híres ember volt. Tóráírással tartotta fenn családját s ami tóratekercs és megilla az ő szakavatott keze alól kikerült, az valóságos remeke volt a héber kalligráfikus írásnak. Kenyérkereső ipara az ő keze alatt művészetté magaszosult.

Volt egy fia, Dánielnek hívták. Ezt húszéves koráig maga mellett tartotta, azután, mert belátta, hogy otthon, a kis városban, csak korlátolt lehetősége van az előbbre-

M. Oppenheim: Kol nidré előtt

jutásra a fiúnak, beleegyezett abba, hogy máshol próbáljon szerencsét a fiú.

Dachner Dániel előbb Bécsbe ment, onnan tovább egy lépéssel, Berlinbe, ahol sorsjegyirodát nyitott és mint hazaírta, szép sikerrel dolgozik. Minden második esztendőben haza is látogatott az övéihez, maradt egy-két hétig s megint elutazott.

Otthon édesatyja mindig kérdezte:

— No, de édes fiam, a megnősülés? Jó zsidónak kötelessége a családalapítás.

Ezekre a kérdésekre eleinte az volt a válasz:

— Még ráérek, apám; huszonnégyéves vagyok, huszonhatéves vagyok, minek siessek?...

Később az volt a válasza:

— Már foglalkozom a megnősülés tervével, de nagyon meg kell gondolnom a dolgot, hiszen nem olyan könnyű az elhatározás...

Öreg Dachnerünk már megszokta, hogy minden levelére, amit fiának írt, nyolcadnapra megjött a válasz: „borchesem“ egészséges vagyok, az üzletem is hála Istennek jól megy s a többi... de legutolsó levelére sem nyolcadnapra, sem két hétre nem jött meg a várvavárt válasz.

— Mi van azzal a fiúval? — kérdezték az aggódó öregek. — Tán elveszett a mi utolsó levelünk? Nem veszhett el, mert akkor Dániel kérdezte volna, hogy nincs-e nálunk, Isten ments, valami baj, hogy legutolsó levelére annyi idő óta nem kapott híradást.

Öreg Dachner újból írt: mi van veled, te fiú, hogy hallgatsz? S hogy erre a levélre és egy harmadikra sem válaszolt a fiú, öreg Dachner útlevelet váltott és elutazott Berlinbe, hátha Isten ments, beteg a fiú, hátha — a lélegzete is elállt — már meg is halt?

Szerencsésen megérkezett és sok kérdezősködés után végre odatalált, ahol lakott a fia, Königin Augusta-Strasse három alá.

Becsengetett és remegve kérdezte:

— Kérem, itt lakik Dachner Dániel úr?

— Itt lakott, de már elköltözött.

— Mikor?

— Amikor megnősült.

— Dachner úr megnősült? — rémüldözött rosszat sejtve az öreg. — Az lehetetlen, akkor értesített volna.

— Miért? Ön kicsoda?

— Az atyja vagyok! — felelte az öreg.

— Erre meg én mondom, hogy lehetetlen! — jegyezte meg a volt háziasszony részvétellel.

— Hát lehet, hogy nem hasonlítunk egymáshoz, de azért eliheti nekem, hogy Dachner úr atyja vagyok, kedves asszonyom.

A volt háziasszony diplomatikusan válaszolt:

— Nézzen ki az ablakon — mondta. — Látja ott azt a kéttornyú templomot? Ott volt a fia esküvője a nagyvagyonú Blankenberg Krisztinnel.

Hogy kivel kötött házasságot a fia, azt már nem hallotta a megsemmisült ember. Már amikor kinézett az ablakon és hallotta, hogy ott volt az esküvője a fiának, ájultan esett össze az öreg.

És otthon, amikor kérdezte az asszony: mi van Dániellel, jól van, nincs semmi baj? — az öreg ember lesujtottan zokogta:

— Setz dich süve, mein Kind... fiúnk meghalt!

Nincs igazsága Dantenak; nem az a legnagyobb fájdalom, amelyre ő mondja: nessun maggior dolore. A leggyötrelmesebb fájdalom az, ha egy vallásos zsidónak a gyermeke elpártol Izrael hitétől.

*

A legközelebbi Kol nidré este, amikor elhangzott a templomban a „bivsivoh sel mááloh“ komor szólama, hogy az égiek szerint és a földiek szerint meg van engedve ma nekünk a kitértekkel együtt való imádkozás: az öreg Dachner forró könnyeket hullajtott. Eddig, közvetlenül legalább, nem érintették szívét a hittagadók, akik kirekesztették magukat Izrael közösségéből és az idegen világban bolyonganak, de most az ő „volt“ fia is azok közt van, az ábárjónim, az elpártoltak, a kitértek közt. — Vajjon lesz-e eset rá — gondolta könnyezve —, hogy az ő volt fia valamikor betéved Kol nidré este egy templomba és görnyedten büne terhe alatt, visszavánszorog az elhagyott táborba?

Akaratlanul is megfordult és végigkémlelte a leghátulsó padosorokat: hátha máris? De nem, nem; elpártolt volt fiát nem fedezte fel az ott hajlongó testvérek közt.

Azután elmúlt egy év, el négy, öt és hat is; az öreg Dachnernek már beidegződött szokásává lett, hogy Kol nidré este, amikor elől a vének a bivsivoh sel mááloh-t mondták, hátrafordult és nézte, hátha betévedt a templomba volt fia, de a hetedik Kol nidré sem hozta be a gyülekezetbe az ábárjont.

Pár év előtt történt, Erev Jomkipur napján, alkonyatájt. A kis hitközség templomát, jóllehet még nem kezdődött meg az istentisztelet, már zsúfolásig töltötték meg a hívők, de még mindig jöttek újak és újak, ülással nem bíró falusiak, akik be akartak menni a templomba. Ezeket az ajtóban álló sámesz az udvaron lévő póttemplomba küldte; tessenek odamenni, ott még van hely.

Bent már kiemelték a szent szekrényből a tórákat, már körüljárt velük az előimádkozó a rabbiival és kihallatszott a zsoltárvers: Aur zoruá lácáddik; a templomszolga már be akart menni, amikor lihegve jött egy összetört ember, aki rongyos is volt, az éhség is lerítt az arcáról.

— Talpalattnyi hely sincs — mondta a sámesz az embernek. — És különben is: mit akar maga a templomban, hiszen maga, mint látom, nem is zsidó?! Kol nidré este van és magának sem tálisza, sem máchzorja!

— Igaz, hogy nem vagyok zsidó — felelte szégyenkezve az idegen —, de csak engedjen be, kérem, ne küldjön el. Nekem jogom van ma bemenni a templomba.

— Joga van? Mi címen, kérem?

— Ábárjon vagyok, már tíz esztendő óta.

A sámesz erre nem mondta, hogy tessék a póttemplomba menni, hanem megfogta az idegen csuklóját, bevezette a templomba és saját ülőhelyét engedte át neki. Nem szólt hozzá egy szót sem, a kezébe nyomott egy máchzort, odaadott neki egy táliszt és magára hagyta abban a tudatban, hogy így cselekedvén, istenesen és zsidó módra cselekedett.

De csak két percig ült a sámesz helyén az idegen. Elöl felhangzott a bivsivoh sel mááloh, elfojtott halk sikoly kísérette az elnyujtott szólamot, azután utat tört magának a padosrok között szorongó hívők tömegén keresztül egy őszhajú, zokogó ember, aki legelőbb is a benedikciót mormolta, hogy dicséretessék az Űr, aki életrekelti a holtakat, azután kézenfogta az idegent és felvezette maga mellé, saját helyére:

— Itt imádkozz, Dániel, bánd meg nagy bűnödet és térj meg!

Bibliák, Imít-kiadványok, Grätz-, Pollák-szótár, magyar-, német-, francia- és angolnyelvű irodalom, metszetek, akvarellek, stb. eladók. Cím a kiadóban.

SZÜCS ERVIN ISTVÁN: „ÍME, AZ IGAZ IZRAELITA...”

Emlékezés Schächter Miksára halála 25-ik évfordulóján

Huszonöt éve költözött el közülünk örökre Schächter Miksa. Orvos volt, de nemcsak az egyén baján akart segíteni, hanem gyógyította annyira beteg zsidó népét is. Élete sok óráját szentelte neki, beszélt, írt, dolgozott érdekében. Sajnos, kevés elismerésre talált, így idő előtt kellett visszavonulnia, eredmény nélkül.

*

Schächter Miksa egy. tanár, sebész 1859-ben született Vácott, vallásos zsidó családból. Zsidó szellemet és hagyománytiszteletet tanul otthon, amit megőriz itt Pesten is. A zsidóság adja munkássága indító rugóit. Egyetemi tanulmányait Budapesten végzi. Kovács József híres sebész tanár mellett dolgozik fiatal korában, később maga is ismert sebésszé válik. Cimet, rangot, kitüntetést, soha el nem fogad. Munkakört sohasem a tiszteletért vállal, hanem a megvalósítandó feladatokért. Élete alkonyán kapja professzori címét.

Sebész volt, de kitűnően ismerte az orvosi tudomány többi ágait is. Híre túljutott az ország határán. Résztvett az *Igazságügyi Orvosi Tanács* megalapításában és hosszú évekig jegyzője volt. A magyar orvosi kar egyik legmegbecsültebb intézményévé fejlesztette e testületet, mely reménytelenséggel terhelt született. Kis lapocská volt a *Gyógyászat*, mikor szerkesztését kezébe vette, de céltudatos munkával erős kritikai szellemű tudományos folyóirattá fejlesztette. Már fiatalon küzd a sebészet tisztaságáért és a fertőtlenítés fontosságáért. Ezek a gondolatok akkor még nem voltak olyan általánosak, mint ma.

Egyéniségéről érdekes történeteket beszélnek még élő kortársai. A magyar orvosok veszprémi vándorgyűlésén Schächter mondta a Kovács-émlékbeszédet. A nagy figyelemmel végighallgatott beszéd, mely a biblia és a zsidóság szellemével volt telítve, annyira meghatotta Hornig veszprémi püspököt, — az ülés díszelnökét, — hogy beszéde után megölelte és megcsókolta őt. Nyáron Bakody professzor világlájában üdült Visegrádon. Nyaralásának fénypontja mindig a szombat volt, melyet a teljes nyugalom jellemzett. A nyaralóban lakó többi tanárok oly nagyra becsülték egyéniségét, hogy kedvéért szintén a teljes pihenésnek áldozták a szombati napot.

*

A mind nagyobb méreteket öltő vallási lazaság megfékezésére alapítja meg a *Magyar Zsidó Ifjak Egyesületét*, hol tömöríteni akarja az egyetemi zsidó ifjúságot. Előadásokat tartanak a zsidó tudás gyarapítására és a zsidó öntudat erősítésére. Így kezdi meg Magyarországon az asszimiláció elleni küzdelmet. Különösen nevezetesek *Chanukka-estéi*, melyeket itt a *Magyar Zsidó Ifjak Egyesületében* tart minden évben. A magyar zsidóság legelőkelőbb rétege jelenik meg ez alkalmakkal és az ünnepi este mindig a beolvadás elleni küzdelem jegyében áll.

Az 1904-ben rendezett első Chanukka-este szónoka Schächter Miksa volt. Beszéde az asszimiláció elleni irodalmunk egyik legsikerültebb alkotása. Az IMIT 1905-ös évkönyve őrizte meg számunkra, de lefordították németre is és megjelent a „Verein für jüdische Geschichte und Literatur in Deutschland“ 1906-i kiadásában. A történelem, — olvassuk e beszédben, — bizonyítja, hogy a zsidóságot semmilyen külső erő elpusztítani nem tudja s ha mégis elpusztul, annak csak maga lehet oka. Napjainkban el akarják vetni a külsőségeket, hogy megőrizhessék a lényegét, de ki tudja itt a határvonalat meghúzni. A zsidóság erejét a történelmi viharok elviselésére elkülönültsége adta. Különvált a többi népektől már Egyiptomban, mikor felismerte az Egyiptont. Mennél erősebb volt az évszázadok során ránehezülő külső nyomás, annál nagyobb mértékben zárkózott el a többi népektől. Jellemző, hogy a századfordulón Orosz-

országban a nagy üldöztetések ellenére alig találunk kitérést, míg Magyarországon, hol szinte nem is beszélhetünk külső támadásról, határtalan méreteket ölt az asszimiláció. A zsidóság vallási és népi egység. Megszűnik létezni, abban a pillanatban, mikor hiányzik belőle a két összetevő bármelyike. Elpusztult Babiloniában, mert megtagadta vallását és megszűnt létezni, mikor elvonták népi talaját az öskereszténység korában. A beolvadás gondolata végigkíséri egész történelmünket. Megállapíthatjuk, hogy nem jelent haladást. A zsidóság ereje elkülönültségében van. A természet törvényszerűségei szerint pedig mindig az alacsonyabbrendű hasonul a magasabbrendűhöz. Minél magasabbrendű a vizsgált teremtmény, annál kisebb a hasonulás foka. Asszimilálnunk mégis kell, ill. asszimilálnunk kell. Magunkba kell szívni a helyeset másból, de nem szabad odaadni magunkat másnak. Egyesíteni kell magunkba a kelet szellemét a nyugat kultúrájával, hogy magasabbrendűvé váljunk. Ez az igazi asszimiláció a mi számunkra, míg az a másik nem méltó egy oly néphez, mely a világ legnagyobb kultúráját szülte.

A beolvadás problémájával nemcsak elméletben, hanem gyakorlatban is foglalkozik. Követeli, hogy a zsidóság, ha kell, párbajozzon, mert védekezni kell egy népnek, ha támadják. Utálja a testvéreire már csak megvetéssel néző keleti zsidót, ki ily módon szeretné elrejtetni saját keletiségét. Ismeri a kitérés hiábavalóságát. Hisz csak addig hiszik el a kitért zsidó kereszténységét, míg nem beszél róla, mert abban a pillanatban, amint beszélni kezd, már mosolyognak az igazi keresztények. (Zsidó Néplap 1904. X. Mult és Jövő Ágai-nekrológ 1916.)

Hiszi, hogy a zsidókérdés egyetlen megoldása a Palesztinában létesítendő kulturcentrum, hol alkalom nyílik újjászületésre a zsidó léleknek s mely erejét később kisugározhatja a gálút felé is. E cél szolgálatában alapította és majdnem egészében sajátjából tartotta fenn az első cionista hetilapot, a Zsidó Néplapot. Azon kevesek közé tartozott, kik előre megjósolták az asszimiláció szomorú végét.

Az első volt, ki bevitte a hitközségbe az ellenzéki szellemet. Hitközségi politikájában tisztaságért, nyílt elvekért küzdött. Ki akarta nyitni a hitközség tanácstermének ajtaját, hogy mindenki értesülhessen a bent tárgyalt kérdésekről. Munkára hívja fel a képviselőtestületet, mert nem elég, ha az évente egyszer-kétszer ülésezik, s a község munkáját egész éven át egy ember végzi. A zsidóság-tudat töltse be mindannyiunk lelkét, hogy ne legyen olyan a zsidóságunk, mint az orvosságos üveg, melyre kívül ráírják, hogy „külső használatra“. Legnagyobb harcainak egyike a bekebelezés kérdése volt.

A zsidó vallás nem tisztán etika, hanem egy kétezeréves kapocs. Ha nem így lenne, nem lenne érdemes fenntartani. Ne nagy templomokat építsünk, hanem műveljük a zsidó lélek kertjét. Egyiptomnak nagy templomai voltak és mégis elpusztult, a zsidóság pedig kis közületekben élt kétezer évig s lám, fennmaradt. (Egyenlőség, 1899. XVI. 1900. XVII.)

A századforduló után tért nyer a hitközségben az úgynevezett várospolitikai irány. Ekkor városatyáink veszik át hitközségi életünk irányítását. Úgyvezetésük teljesen városi. Ez iránnyal Schächter már harcolni sem kívánt, tehát visszavonult.

A háború kitörésekor bevonul a honvédséghez és három éven keresztül lankadatlan buzgalommal gyógyítja a sebesült honvédeket, miközben amugyis beteg teste teljesen elég. 1917-ben éri utól a kérlelhetetlen halál, 58 éves korában.

Temetése egyszerűen, zsidó emberhez méltóan folyt le és mi utódok úgy érezzük, hogy sokkal kevésbé emlékszünk rá, mint megérdemelné. Tisztelői munkáit összegyűjtötték, s csupán a kiadóra vár, hogy a mű megjelenhessék.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

TISZTELT ELŐFIZETŐINKHEZ!

Mult és mostani számunkhoz csekket mellékelünk azon t. Előfizetőink részére, akiknek előfizetése lejárt s kérjük, hogy annak felhasználásával az előfizetési díjat azonnal beküldeni szíveskedjenek, nehogy lapunk küldésében fennakadás álljon elő. A KIADÓHIVATAL

JÁVOR BELLA EMLÉKÉNEK

Jávor Bella emlékének kell most ismét néhány sort szentelnünk. Egy éve már, hogy megemlékeztünk haláláról, amikor a rákoskeresztúri temetőben helyezték korai sírjába, amely fájdalmasan jeltelen még és gondozatlan. Időnkint csak egy szép, fiatal katona, majd egy magas, művészfejű fiatalember és egy sugárzóan nemes növésű leány (a hóna alatt mesterhegedűvel) — Jávor Bella gyermekei — jelennek meg a sírnál, hogy néhány rózsát tegyenek anyjuk süppedő hantjaira, amelyeken barátok és tisztelők látogatását jelentő névjegyek jelzik eddig csak, hogy nem mindennapi asszony volt az, aki abban a sírban földi szenvedései és sikerei után végleges nyugalmat talált. Magyarországon ő volt az első zsidó nő, aki e lapok hasábjain zsidó novellával lépett fel, amelyben szakítva a chaszid világ és a ghettómese rekvizitumaival: a jámbor, szegény, falusi zsidó emberek és cselédek küzdelmes életét kezdte rajzolni, feltűnő művészi erővel és zolai naturalizmussal.

Jávor Bella sírkövére méltán kerülhetne ez a felírás: Itt nyugszik a zsidó novella mesternője. A „Mult és Jövő” régi olvasóit, akik tudják, hogy nem becsüljük túl Jávor Bella érdemeit, mert hiszen többször tanujelét adták, hogy szeretik az írásait, kérjük, tegyék lehetővé, hogy ez a felírás mielőbb ott ragyogjon a Jávor Bella sírkövén.

A sírkő költségeire Abádi Imre (Nagykanizsa) egyidejű értesítésével a Nagykanizsai Takarékpénztárnál lehet befizetni, vagy a „Mult és Jövő” szerkesztőségében.

Dr. DÉNES LAJOS HALÁLA. Gyásza van a magyar zsidó közéletnek: dr. Dénes Lajos ny. kir. tankerületi főigazgató 63 éves korában Budapesten, hosszas betegség után, elhunyt. Dr. Dénes Lajos 1879-ben született Budapesten és tanári diplomáját a Pázmány Péter tudományegyetemen nyerte el. Nagy professzorai: Gyulai Pál, Beöthy Zsolt, Alexander Bernát már egyetemi hallgató korában felügyeltek tehetségére. Fiatalon a Barcsay-utcai gimnáziumba neveztek ki a magyar és német nyelv és irodalom és a filozófia tanárává. Dr. Dénes Lajos nagy közéleti munkásságot fejtett ki és bár sokfelé volt elfoglalva, maradt ideje tudományos munkásságra is. Esemény volt Arany János esztétikájáról írt munkájának megjelenése. A Károlyi-kormány alatt neveztek ki tankerületi főigazgatóvá, a proletárdiktatúra kikiáltásának másodnapján azonban állásáról lemondott. Állásába nem is tért többé vissza. Utolsó évtizedében a Pesti Izr. Nőegylet főtitkári székét töltötte be és reorganizálta és nagyra fejlesztette ennek a nagynevű zsidó egyesületnek áldásos intézményeit. Augusztus 23-án temették dr. Dénes Lajost a rákoskeresztúri temetőben. A koporsó körül a zsidó Leányárvaház növendékei álltak sorfalat. Abrahamsohn Manó főkántor zsoltaréneke után dr. Schwarcz Benjámín rabbi, aki az elhunytnak a Barcsay-utcai gimnáziumban tanártársa volt, majd Vészi Józsefné, a Pesti Izr. Nőegylet elnökhasszonya, dr. Szemere Samu tanügyi főtanácsos, dr. Temesváry főorvos és egy kis árvaházi növendék búcsúztatták a magyar zsidó közélet nagy halottját, akit a Pesti Chevra Kadisa által adományozott diszszírhelyen helyeztek örök nyugovóra.

A „DR. HEVESI SIMON” BIBLIAI TANULMÁNYI VERSENY KITÜNTETETTJEI. Idén május havában szép sikerrel folyt le a „dr. Hevesi Simon” Bibliai Tanulmányi Verseny. A tanulmányi versenyt a Pesti Izr. Hitközség rendezi évenként és a verseny nemes célja, hogy a héber biblia ismeretét elmélyítse a zsidó diákok közt. A vizsgálóbizottság a 36 pályázó közül 32-t fogadott el és talált érdemesnek pénzbeli jutalomra. — Legnagyobb kitüntetéssel vizsgázott és 150 pengő jutalmat kapott Lampel László (Bercsenyi-g. VII.) és Singer Vilmos (Szent István-g. VI.). Kitűnően vizsgáztak és 80 pengő jutalmat kaptak: Almási Katalin, Biró Anna, Kemény Klára, Radó Éva (Mária Terézia-lg. tanulói), Büchler Tamás, Dán Zoltán, Keler Imre, Kohn Gábor, Weiner Iván (Bercsenyi-g. tanulói), Bodó László, Szekulesz István (Fáy András-g. tanulói), Gyárfás János (Eötvös-g.), Korn György, Rosenberg Sándor, Vágó Ferenc, Vilcsek Andor (Madách-g. tanulói), Rényi Ágnes, Szabó Zsuzsa (Ráskai Lea-lg. tanulói), végül Szitányi János (Vörösmarty-g.). Jelesen vizsgáztak és 60 pengő jutalomban részesültek: Deutsch Rózsa, Grün Judit, Gábor Ágnes, Kacz Anna, Rosenberg Judit (Ráskai Lea-lg. tanulói), Müller Tibor (Eötvös-g.) és Weisz Emilia (keresk. isk. tan.). Jó eredménnyel vizsgáztak és pénzjutalmat kaptak: Braun György (Eötvös-g.), Fried Dezső (Fáy-g.), Polacsek Edit és Weisz Mária (Ráskai Lea-lg. tanulói). A kitüntetett zsidó diákokhoz a sóvuausz ünnepi muszafistentisztelet keretében, a Dohány-utcai főtemplomban, dr. Groszmann Zsigmond rabbi, míg június 7-én a díjkiosztás alkalmából dr. Rosenák Miksa előljáró, dr. Hevesi Simon vezető-főrabbi és dr. Kohn Zoltán tanfelügyelő intéztek üdvözlő és buzdító szavakat.

KUN DEZSŐ ELNÖKI BEIKTATÁSA. A páva-utcai templomkörzet választmánya július 30-án iktatta be ünnepélyes ülésen Kun Dezsőt, a körzet új elnökét. A zsúfolásig megtelt körzeti díszteremben dr. Kertész Adolf, a Pesti Izr. Hitközség előljárósága nevében, továbbá dr. Farkas József körzeti rabbi, dr. Zahler Emil és Vas Lajos előljárók, Steiner Marcell, a Chevra Kadisa elnökhelyettese dr. Csergő Hugó főjegyző, Ripper Frigyes és Reich Lázár üdvözölték szép beszédekben az új elnököt. Kun Dezső tartotta meg ezután tartalmas elnöki székfoglalóját, melyben egyebek közt egy körzeti zsidó elemi iskola felállításának tervét vetette fel és az Omzsa támogatására hívta fel a figyelmet. Kun Dezső személyében a páva-utcai templomkörzet méltó elnököt kapott, aki eddig is mélységesen szép karitatív munkát végzett és ez várható tőle a jövőben is. Bemutató beszéde mély hatással volt az egybegyűlt díszes közönségre.

DR. FUCHS D. RAFAEL — A ZSIDÓ FIUGIMNÁZIUM IGAZGATÓJA. A Pesti Izr. Hitközség előljárósága a pesti zsidó fiugimnázium igazgatójává dr. Fuchs D. Rafaelt, a jeles pedagógust nevezte ki. Dr. Fuchs D. Rafael eddig mint megbízott igazgató vezette a fiugimnázium ügyeit. Dr. Fuchs D. Rafael kiváló filológus, akinek tudományos munkássága a szakkörökben nagy elismerésnek örvend. Dr. Fuchs D. Rafael kinevezése nagy nyeresége a Pesti Izr. Hitközség oktatásügyének.

TISZTÚJÍTÁS A KÖBÁNYAI IZR. HITKÖZSÉGBEN. Nagy Mihály elnök és az előljáróság lemondása folytán a Kőbányai Izr. Hitközség június 28-án tartotta meg nagygyűlését, mely egyhangúlag Erdős Ármint választotta elnökül. A július 5-én megtartott választmányi ülés az előljáróság tagjaiul a következőket választotta meg: elnökhelyettes lett Wald Hermann, szertartási előljárók: Breuer József és Neubrunn Lipót, tanügyi előljárók: Assinger Ferenc és Erdélyi Vilmos, jótékonysági előljáró: Kronemer Dávid, jogügyi előljáró: dr. Ehrenthal Aladár, gazdasági előljáró: Ditz Sándor, pénzügyi előljáró: Gergely József, ellenőr-előljárók: Steiner Dénes és Wollitzer Vilmos, kultúr előljáró: Milch Simon.

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és keilmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85.
Telefon: 130—237
144—302

Ú J K Ö N Y V E K

MARTON ERNŐ:
A MAGYAR ZSIDÓSÁG CSALÁDFÁJA
(KOLOZSVÁR 1941. FRATERNITAS)

Marton Ernőnek ez a történelmi tanulmánya, melyben „elsősorban publicisztikai feladatot tűzött maga elé”, az utóbbi évek zsidó könyvtermésében jelentős helyet foglal el. *Marton* Ernő ebben a tanulmányában nem kevesebbre vállalkozik, mint arra, hogy leoperálja a magyar zsidóság szeméről a hamis illúziók hályogát, mely évtizedek óta zavarja a történelmi tisztánlátást és az egészséges önismertet. Ennek az erősen hangsúlyozott célnak szolgálatában állanak a tanulmány összes fejezetei, különösen azok, melyek tizenhét oldalon (az egész munkának ép a harmadában) hevezetik a tanulmányt. Itt ugyanis *Marton* Ernő a magyar zsidó történetírás multjával foglalkozik. A többékevésbé teljes bibliografiai felsorolás után (kimaradt *Venetianer: Semiták-e a zsidók? Imit évk. 1912.*) erős kritikát gyakorol az elmúlt generációk történetnézete és történetírói tevékenysége fölött, és a kazár származásnak *Kohn* Sámuel által felállított, *Venetianer* Lajostól népszerűsített elméletéről — *Büchler* és *Hóman* ellentmondó véleményeire támaszkodva — tüzetesen kimutatja, hogy ezzel az elmélettel a századforduló idején élő zsidó historikusok ábrándképeket űztek. Mintahogy *Szekfű*nek a liberális szemlélettel megvívó „*Három nemzedék*“-e *Széchenyi* szellemében fogant, *Marton* Ernő a magyar zsidó mult átértékeléséhez szintén *Széchenyi* idézi: „...ürítsük ki valahára az önismeret Felette keserű, de elkerülhetetlenül szükséges serlegét.” *Marton* Ernő egyik súlyos megállapítása az, hogy az asszimiláció korában ellanyhult a zsidó mult iránti érdeklődés. Ha ez a megállapítás nem is érvényes az asszimiláció egész korára, annyi bizonyos, hogy a recepció után élő zsidó nemzedék, mely magát csupán felekezethez vallotta, nem tudott saját népi multjával mit kezdeni. A mult szépítésére, „retusálására” irányuló törekvés, melytől a magyar nemzeti történetírás sem maradt mentes, elsősorban az európai eszmeáramlatból, a liberáliskori romantikus történetnézetből fakadt.

A tulajdonképpeni tanulmányban, a magyar zsidóság település-történetében szintén kiüríti az „önismeret keserű serlegét” a szerző, és őszinte bátorsággal vizsgálódik a kérdés körül. Kimutatja, hogy a magyar zsidóság az Árpádkor eleje óta lakik e hazában, de a jelenlegi zsidóság zöme azoktól származik, akik a XVIII. században vándoroltak be Magyarországra, kismérvben Morvaországból, nagyrészt Lengyelországból (Galiciából). *Marton* Ernő ezzel elfogadja

Szekfű hasonló megállapításának igazságát. Míg azonban *Kovács* Alajos 1867-ben állapította meg a keleti bevándorlás kulminációs pontját, *Marton* Ernő ezt teljes határozottsággal 1825-ben jelöli meg. Térképei, statisztikai egybevetései és következtetései meggyőző erővel hatnak. Általában biztos kézzel teremt szintézist a forrásokból és érzelmektől nem gátolva hámozza ki a legvalószínűbbet a bizonytalan adatokból. Kulturtörténelmi képe, melyet a települések színteréből fest, reális. *Marton* Ernő munkájának nem eredetiségében, hanem a szerző egyértelmű, határozott és hátor kiállításában van a jelentősége. *Dr. Gonda László*
(Debrecen)

W. MUNKÁCSI NOÉMI: BESZÉLGETÉSEK ISTENNEL.
Versek. Imit-kiadás, Budapest, 1942. *Munkácsi* Noémi lírája tiszta és nemes formában mutatja, mint találkozott költői pillanatokban élmény és alkalom anélkül, hogy az érzések és hangulatok meggyőző őszintesége törést szenvedne. Verseiben a nyelv közvetlen kifejezőerején s a fogalmak leplezetlen jelentéstartalmával hidalja át a gondolatlelemek és a közeledő érdeklődés távolságát. Költeményeinek hangját lelki hajlama, tájékozódásának tárgyi motívumai, szólamkincsének nyelvi színei (ősz hervadás, ősz avar, ősz hajnal, Elul, téli este, elmúlás, halál...) háttérrel, aggódóvá fátyolozzák, akár a vilákos áhitat, s az imádságos vallomások benső megmozdulásait rögzíti meg, akár családi élet szerepének érzelmi magatartását oldja fel. Minden verse érzelmi hagyomány és egyben örökség is a zsidóság síkján és a nemzedékrend egyenes vonalán. Vallásos lelkiségének mozzanatait, zsidó családi emlékeit az anyai ajándéktudat váltja át intelemmé, hogy a zsidó sors vállalása, a zsidó életforma szépségeinek hite gyermekeiben öröklődjék tovább. Ez az anyai küldetésvágy tapad féltő szeretettel gyermekek életkibontakozásának apró jelenségeihez s ez a gyermekszülő azonosulás fordul vissza gyermeki kegyeletbe az anya és apa siratásában.

Érdemes volt gyűjteménybe foglalni *Munkácsi* Noémi költeményeit. A kötet könnyen hozzáférhető lelőhelyet biztosít sok szép és igaz zsidó versnek. (*Széderesti legenda, Régi játékok, A fájdalmas dalok* ciklusának darabjai, az *Ősz napsugár* szemérmes asszonyénekei.) Jólesik találkozni bennük a halkszavú költő csendes feltárlásával, amint istenkereső ünnepi leborulásában, térdhajtó perbeszállásában kopogtat az életproblémák kapuján. Kérdései, panaszai, remegő hangjai, árnyékolt örömei lélegzetvétel nélkül áradnak. Épp ezért: az érzések sodra nem egyszer elmossa a verskeret pilléreit s a versenyben kifárasztja a formai erőket.

Zsoldos Jenő

Dr. B.-né Krausz Hilda okl. nyelvmester

Magyar-Zsidó Leányinternátusa

ezelőtt Angol-Magyar Leánynevelő

XIV. Hermina-út 3. (Városliget)

Az Abonyi-utcai zsidó leánygimnázium és ipari középiskola, valamint egyéb iskolák közvetlen közelében.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. **כשר** vendéglőben

változatos, finom menű mérsékelt árban. Lakodalmakat vállal
elsőrendű kivitelben. Erdélyiek és felvidékiek találkozóhelye.

BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 4-B. TELEFON: 123-843

DR. SCHEIBER SÁNDOR: EMLÉKBESZÉD KLEIN LAJOS BARCSI FÖLDBIRTOKOS (1866—1942) FELETT. Dr. Scheiber Sándor, a dunaföldvári hitközség fiatal, tudós főrabbi nemcsak méltó tanítványa a nagy Heller professzornak, nemcsak kiváló és serény művelője a zsidó tudomány mezejének, kiváltképpen a folklornak, a legenda- és meseirodalomnak, hanem tehetséges szónok és kitűnő beszédíró is.

Jelen beszéde is nem mindennapi olvasottságra, tudásra, gondolkodó elmére, a folklóre iránti „szenvédélyes” szeretetre valló írás.

Az elhunyt földbirtokos a dunaföldvári zsinagógának Kippur napján való utolsó látogatása alkalmával hiányolja rabbi és hitközségi vezetőség előtt a szénát, amelyet falusi zsinagógákban az engesztelés ünnepén a padlózatra szoktak szétszórni. Scheiber mindjárt keresi-kutatja ennek az érdekes szokásnak az eredetét és rájön arra, hogy ez minden valószínűség szerint a talmudi korszakból való. Ráb, a III. században élt kiváló talmudi bölcs, egyszer egy bőjt- napon egy babilóniai zsinagógát látogatott meg, ahol a közönség az ima tartama alatt a földreborult. „Ráb maga azonban nem követte példájukat, mert templom kövezete mozaikkirakásos volt és ilyenkor az arcraborulás a bálványimádás gyanúját keltheti.” Innét eredhet, — mondja Scheiber, — az a szokás, hogy Jómkippurkor, amikor többször borulunk orcáinkkal a földre, egyes zsinagógákban a padlózatot szénával hintik tele.

Lehetséges, hogy Scheiber hipotézise helytálló. De hadd juttassam kifejezésre saját szerény véleményemet is erre a furcsa szokásra vonatkozólag, amelynek gyermekkoromban saját szülőfalum (Berzevise, Sáros vm.) zsinagógájában is hódoltak és amely fölött jómagam is sokat gondolkodtam. Azt hiszem, a szóban lévő szokás eredete a következő: Hazánkban Jómkippurkor rendszerint már hűvösebb az időjárás. Őseink az elmúlt évtizedekben és századokban nem melegítő papucsokban, hanem csak harisnyát öltve töltötték az engesztelés ünnepét a zsinagógában, amelynek kőből, avagy fából való padlózata ősznek évadján, bizony már nem árasztott hősugarakat. Tehát jónak és üdvösnek találták eleink egészségügyi szempontból — érzékeny lábainkat a meghülés veszedelmétől megóvni akarván — a padlózatot meleg nyújtó szénával telehinteni.

Kutatandó volna, hogy meleg éghajlatú országokban dívott-e a szénahintésnek ez a szokása. Igenlő esetben Scheiber föltevése megdönthetetlen.

Dr. Scheiber gyönyörű emléket állított beszédében Klein Lajos barcsi földbirtokosnak, aki hitének, hazájának, földjének szerelmese, a munka, az emberszeretet, a

jóság oltárának buzgó és serény papja volt, ki azonban a mai korszellem következtében tragikus hősként vonult be az örökkévalóság honába. Dr. Enten Manó

„HA AKARJÁTOK, NEM MESE...” SZEMELVÉNYEK HERZL TIVADAR ÍRÁSAIBÓL ÉS BESZÉDEIBŐL.

Javne-könyvek 5. kötet 106 oldal.

Herzl „Judenstaat“-jától napjainkig eltelt több mint négy évtized alatt a cionizmus elmélete és gyakorlata bámulatosan nagy utat tett meg: elméletből gyakorlat lett, a vágyból valóság. Ilyen nagyarányú fejlődésnél az eszmék differenciálódása és integrálódása következtében könnyen megesik, hogy az alapeszme, amelyen pedig az egész ideológiai épület nyugszik, háttérbe szorul, mintegy elsikkad. Így vagyunk a cionizmussal is. A fejlődés folyamán a cionizmus gondolatépületét mindjobban kiépítették, eközben maga az alapeszme, a herzli tiszta cionizmus mindenféle szintézisek társeszméjévé vált csupán. A fejlődésnek ebben a tempójában nagyon tanácsos, ha időnként visszatérünk az elméleti kiindulópontokhoz, a részletkérdésekkel nem komplikált, a különféle izmusokkal agyon nem gyötört, tiszta és világos kútforráshoz, Herzl Tivadarnak a zsidókérdés lényegét és a megoldás legegyszerűsebb útját tartalmazó írásaihoz.

Ezt a célt szolgálja a Javne-könyvek egyik legújabb kötete, amely „Ha akarjátok, nem mese” címen Herzl beszédeinek és írásainak gondosan válogatott fejezeteit tartalmazza. Hasznos szolgálatot tett a kiadó, amidőn a herzli cionizmus eszméit tartalmazó kis gyűjteményt kiadta, mert így a magyarul olvasó közönség is megismerheti Herzl Tivadart, akiről újabban sokkal többet beszélnek, mint amennyire műveit ismerik.

A kötet anyagának kiválogatása szakértelemre vall. Néhány fejezete annyira aktuális, mintha 1942-ben íródott volna. (Pl. A tiltakozó rabbinus.)

A könyv értékét nagyban emeli a Bevezetés, amely Herzl jelentőségét méltatja, ugyancsak Herzl életrajza; mindkettő Gärtner Mosetől. Jó szolgálatot tesznek a magyarázó jegyzetek és a Herzl-irodalom ismertetése.

Reméljük, hogy legközelebb Herzl naplójából is fogunk kapni egy kötetre valót.

Dr. Buk Miklós

VALAMENNYI ITT ISMERTETETT
ÉS MEGEMLITETT KÖNYV KAPHATÓ

Gondos Sándor

modern zsidó könyvesboltjában.

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-UT 53. Telefon: 425—828.

BOROS JÓZSEF

SIREMLÉKEK nagyraktára kizárólag: Budapest, VII.

DOB-UTCA 2

(Károly-körúti sarokház)

Telefon: 227-096

**Modern fedőlapos
virágvázás siremlékek**

**OLCSÓ
ÁRAK**

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vadász-u. 11.

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel igazgató

Engedélyezve: 20700/1938. XII. M. E. sz. alatt.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kötérgépek-
rek ártóktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Deb u. sarok Tel. 226-082
RENKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAKI

KÉT HÉBER ISKOLAI ÉVKÖNYV. Mi tagadás, még mindig kuriózum gyanánt hat a munkácsi és az ungvári zsidó gimnázium kétnyelvű, magyar és héber évkönyve. Pedig mindkét intézet már régen túl van azon, hogy csupán érdeknek tartjuk őket. A most lefolyt tanévről szóló beszámoló tanúsága szerint nemcsak az egészséges zsidó szellem és az élő héber nyelv oktatása terén emelkednek ki ezek a gimnáziumok, hanem a honpolgári kötelességteljesítésre, valamint a gyakorlati életre való nevelésben is megkülönböztetett helyet foglalnak el a magyar zsidó intézmények között. Sajtónk meg is emlékezett erről. De nem méltatták egyáltalán azt, ami ezekben az évkönyvekben elsősorban megragadja a szakembert, meg a laikus olvasót egyaránt: ez az évkönyvek héber része, a *Sónáton*-ok.

A tizenhétéveses *multra* visszatekintő munkácsi gimnáziumé határozottabb, nyelvezete merészebb szárnyalású. A szakkifejzések héber megnevezésében alig találjuk nyomát a a hungarizmusoknak, — ami pedig alapos héber szaktudást igényel. A héber szöveg jóval több sikerült fordításnál. Az évkönyv választékos, izléses kiállítása fejlett rutinra vall.

Az ungvári gimnázium hébernyelvű évkönyve is sokat ígérő. Bár terjedeleme jóval szerényebb. Hiszen csak nyolc éves multtal bír. A magyar szöveg héber fordítása szabatos, nyelve könnyen gördül. Kevesebbet árul el a héber olvasó számára, mint a munkácsi. Nem ismerjük meg a tanulók héber nevét, a tantárgyakét stb.

Miért nem tudnak egyetérteni a *Kassa* szó héber transzkripciójában? A munkácsiak átírása helyesebb. Úgyis szintén a *tanév* szó fordítása is héberebb, — hogy csak ezt a lényeges *terminus technikum* említsük. *dr. T. H.*

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK. *Libanon* tudományos és művészeti folyóirat (1942. évi 1. szám). — *Pap Izsák*: Jerikó kapuja előtt (versek). — *Schön Dezső*: Tízmillió zsidó nyelve (Fraternitas rt.). — *Dér Pál*: A letűnt riport nyomában. — *Béri Kovács Győző*: Üdvözlét vándorló legénynek (versek). — *Illyés Gyula*:... mint a darvak (Nyugat). — *Orbók Attila*: Így beszélj hazádról (Singer és Wolfner). — *Zrinyi Miklós*, a költő művei *Ferdinandy Mihály* előadásában (Rózsavölgyi és Társa). — *H. Szombathy Ilona*: Aödországból (versek). — Az Ungvári Zsidó Gimnázium Évkönyve. Szerkesztette: *dr. Haász Imre* igazgató. — *A könyvek ismertetésére visszatérünk.*

A MAROSVÁSÁRHELYI HITKÖZSÉG a lelépő *Rothmann* elnök helyére egyhangúan *Darvas Mór*t választotta hitközségi elnökévé. Az ő személyében annál is inkább megfelelő egyéniséget ért a megtiszteltetés, mivel *Darvas Mór* a zsidó ügyeknek régi előharcosa, s ő volt az, ki már évtizedekkel ezelőtt a cionista munkának szentelte minden erejét.

FÉRJHEZ ADNÁM egzisztenciával rendelkező 40 év körüli úrhoz, csinos, szigorúan vallásos, önállóan dolgozó, körülbelül 300 pengőt kereső rokonomat. Szíves válaszokat „Fodor” névre a kiadóhivatalba.

Dr. FRENKEL BERNÁT: SZENTÍRÁS A CSALÁD ÉS AZ ISKOLA RÉSZÉRE. Most húsz éve, hogy *dr. Frenkel Bernát* szerkesztésében a *Szentírás a család és az iskola részére* négy vaskos kötete megjelent. Az IMIT bibliafordítása húsz évvel ezelőtt már nem volt kapható és így igazán hézagot pótolta és nagy missziót töltött be *dr. Frenkel Bernát* négykötetes *Szentírása*. A fordítás és a bevezetések szép munkáját a szerkesztő mellett *dr. Hevesi Simon*, *dr. Edelstein Bertalan*, *dr. Pfeiffer-Pap Izsák*, *dr. Fényes Mór*, *dr. Weisz Miksa* és *dr. Zsoldos Jenő* végezték, míg a négy kötet gyönyörű illusztrációi a legjobb klasszikus és zsidó mesterektől valók. *Dr. Frenkel Bernát Szentírása* nagy hivatást töltött be húsz évvel ezelőtt, amikor jött és nagy hivatása van ma is, mint az egyetlen teljes magyar nyelvű zsidó bibliafordításnak, melyet a zsidó család és a zsidó iskola részére odanyújthatunk.

HÁZASSÁG

Vértes Imre technikus és rendőrségi cenzor (*Nagybánya—Haifa*) és *Vértesné Henrietta* a múlt hónapban Haifában házasságot kötöttek.

HALALOZÁS.

Méhes Samuné Beregszászon augusztus 12-én, 55 éves korában elhunyt. A jótékony úriasszony halála városszerte általános részvétet keltett.

Orth. izr. fiú- és leányinternátusok Vácon

Polgári és elemi iskolával kapcsolatos. Prospektust küld fiúk részére: Hersch izr. fiúinternátus, leányok részére: Hirschfeld Henrik leányinternátusa, Vác. Telefon: 240.

FÜRTH

lakástakarító- és féregirtó vállalat

BUDAPEST, V.,
CSÁKY-U. 7. II. em.

TELEFON: 124—455

Leikiismeretes munka

Prima referenciák

INTERNÁTUS

fiúknak és leányoknak, minden iskolatípus, a zsidó gimnáziumok és ipariskolák közelében, egész és félbentlakással, a városligeti villanegyedben,

XIV., Szabó József-utca 14. TELEFON: 227 — 732.

Ismétlő tanfolyam bejárók részére.

DR. FRENKEL BERNÁT vallástanár zsidó nevelőintézetében

Üdülő a Svábhegyen

gyermeknek és felnőtteknek, hatalmas ősparkban, subalpin klíma

XII., Melinda-út 14. szám. Telefon: 165-330

NAPKÖZI ÜDÜLÉS.

Bejáró gyermekeknek kíséret.

Raktáron levő **síremlékek** mélyen leszállított áron

LÖWY J. UTÓDA Budán II., FŐ-UTCA 79 (PALFFY-TÉR MELETT) TELEFON: 35-15-81

Elegáns

**CSECSEMŐ-
KELENGYÉK**

SZÉKELY JENŐ

Petőfi Sándor-utca 9

Takarékos családok
olcsón és jól vásárolhatnak

KLEIN ANTAL

divatházában Bpest, VII., Király-u. 49

Selymek, szövetek, vászonárak.
Kelengyék, kötöttárak és női konfekció

Parókat készít Is hullámosított hajból

**Tartós
hullám
Manikűr
Hajfestés
Olesó árak!**

**HEISZ
JENŐNÉ**

női fodrász és
paróka készítő

VI., Vasvári
Pál-u. 4.

Hajszálak végleges kiirtása villannyal

Szépségápolás. Szemölcsirtás. Quarz.
Pollák Sarolta kozmetikai intézete,
Andrássy-út 32. I.

Cégem specialitásai (házikezelésre):
«Miracle» szőrtelenítőszer
vagy «Miracle» szőkítő-
kenőcs.

«Miracle» krém, szappan,
pouder, rouge, a kozme-
tika vívmánya.

Kérjen
prospektust.) Tanítványképzés.

**Üvegtetőcserép
és Eternit**

szabványméretű
drótbetétes üveg

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29.

ÜVEGHÁZ

Telefon: 110—114*

ZSIDÓ DIÁKNAPTÁR

5703. — תש"ג

Antal Márk közreműködésével szerkesztették

Gábor Béla és dr. Fried Dezső

ELADÓK

gyönyörű bolyhos angorafonalak
jutányosan és kész bolerók.
Rendelések felvételnek. Angora-
fonást gyorsan és eredményesen
tanítok.

BAUER SÁRA, VI., SZONDY-UTCA 94/a. III. 8.